

Rutger v. Aschebergs ämbetsberättelse 1693.

I.

När Rutger von Ascheberg avled i Göteborg den 17 april 1693, ej fullt 72 år gammal, hade han bakom sig en lång verksamhet i svensk tjänst. Redan 1634 hade han börjat deltaga i 30-åriga krigets fälttåg. En mera framträdande och självständig roll kom han att spela under Karl X:s polska och danska krig. För Karl XI blev han ej endast läraren i krigskonsten utan också en av de främsta medhjälparna under det danska kriget 1675—79. Konungen kom under alla de följande åren att bibehålla förtroendet till honom och han kallades regelbundet till generalmönstringarna.

Ascheberg hade emellertid nu fått en reträtt i den svenska förvaltningsorganisationen, det verksamhetsområde, som för eftervärlden skulle göra hans namn mest bekant. Sedan han 1678 utnämnts till guvernör över Bohuslän-Dal, kallades han efter Johan Gyllenstiernas död 1680 till generalguvernör över Skåne, Halland och Bohuslän. Denna post kom han att inneha till sin död 1693, d. v. s. under en period, som kanske var den viktigaste i dessa från Danmark—Norge vunna landskaps historia efter övergången till Sverige. Det var under Aschebergs generalguvernörstid som landskapen definitivt inkorporerades i den svenska statskroppen, uniformiteten med Sverige i lagar och privilegier infördes samt reduktionen och indelningsverket stodo på dagordningen. I allt detta tog Ascheberg verksam del. Men hans ståndpunktstagande stod ej alltid i överensstämmelse med Karl XI:s och hans förtrognas syften.

Ascheberg har själv sört för att hans verksamhet både som krigare och som generalguvernör kommit till eftervärldens kännedom. Mest bekanta äro i detta avseende hans levnadsbeskrivning och dagboksanteckningar, som så gott som uteslutande syssla med de krigsföretag, i vilka han medverkat¹. Men också förvaltningen

¹ Aschebergs egenhändiga manuskript i Göteborgs h. latinläroverks bibliotek. Om hans dagboksanteckningar och detta manuskript se senast G. Carlquist, Rutger von Aschebergs dagbok, KFÅ 1918, s. 1 ff.

av det skånska generalguvernementet har fått en skildring, delvis under Aschebergs eget överinseende, i en odaterad ämbetsberättelse¹.

Under de allra sista månaderna av sitt liv har generalguvernörens tankar kretsat kring dessa arbeten. Det gäller om levnadsbeskrivningen men i särskilt hög grad om ämbetsberättelsen. Denna sista handläggning, som på sitt sätt sprider ljus över Aschebergs tidigare verksamhet, skall till en början stå i förgrunden för vårt intresse.

Generalguvernören hade vid årsskiftet 1692—93 avrest från Malmö. Meningen var att han över Göteborg skulle bege sig till Karl XI för att göra sin sista uppvaktning. I Göteborg försämrades emellertid hans redan innan dåliga hälsa, och det stod klart för honom, att han ej skulle nå fram till Stockholm².

Tre dagar före sin död, den 14 april 1693, rekommenderade Ascheberg hos konungen sin sekreterare Birger Baaz, som åtföljde honom på resan. Denne var, hette det, »den endaste av betjänterne», för vilken »jag i synnerhet nu på mitt yttersta en allerunderdånigst intercession faller». Baaz hade fått befallning »efter mitt sal. avlidande av mine journaler att författa en historisk relation om de viktigaste actioner, som jag i min livstid bevisat, vilken relation Eders Kungl. Maj:t ock själv för någon tid sedan behagat i nåder att desidera och åstunda»³.

Birger Baaz' verksamhet i detta avseende torde ha satt åtminstone något spår i det bevarade källmaterialet. I Lunds Universitetsbibliotek finns i avskrift ett aktstycke, som här rubriken: »Allerunderdånigste relation om de uti senaste kriget emellan Hans Kungl. Maj:t vår allernådigste konung å den ena, och konungen i Danemark å den andra sidan förlupne actioner, uppå Hans Kungl. Maj:t allernådigste befallning utur fordom Hans Excell:ces hr kungl. rådets fältmarskalkens och gen.gouverneurens greve Aschenbergs egenhändige journaler extraherat och av tyskan i svenskan översatt»⁴. Av allt att döma ha vi här ett

¹ Uppgifter ur berättelsen hos C. G. Weibull, Skånska jordbrukets historia, s. 164, I. Andersson, Gustav Baners generalguvernörsberättelse, Skrifter utg. av Kungl. Hum. Vetenskapssamfundet i Lund XXX, s. XXXI, J. Rosén, Skånska privilegie- och reduktionsfrågor, ibid. XXXVIII, s. 123, not. 1, O. Bjurling, Skånes utrikessjöfart 1660—1720, s. 159, 162, 270.

² Brevväxlingen i gen.guv:s arkiv, LLA. Karl XI sände läkare från Stockholm till Ascheberg i Göteborg (Karl XI till Ascheberg ¹⁴/₃, ²²/₃ 1693, Brev och handlingar rör. Ascheberg, LUB).

³ Ascheberg till KM ¹⁴/₄ 1693, gen.guv:s skrivelser, RA.

⁴ G. Carlquist, a. a., KFÅ 1918, s. 1, not 1.

resultat av Karl XI:s befallning till Ascheberg och dennes order till sin sekreterare Baaz. Den sistnämnde har emellertid i så fall endast fått tillgång till Aschebergs levnadsbeskrivning, icke till de utförligare anteckningar, som åtminstone för vissa avsnitt utgjort källa för levnadsbeskrivningen och som delvis bevarats¹. Relationen om Karl XI:s danska krig är nämligen ingenting annat än en ganska noggrant gjord översättning av denna. Man kan ingestådes spåra primära dagboksanteckningar².

¹ G. Carlquist, a. a., KFÅ 1918, s. 1 ff.

² Ännu tidigare ha emellertid Aschebergs anteckningar varit föremål för intresse. Den 12 mars 1685 besvarade han ett brev från Samuel von Pufendorf av den 21 februari (gen.guv:s kanslis arkiv, konc., LLA). Pufendorf, som var sysselsatt med att skriva Karl X Gustavs historia, begärde av generalguvernören att få del av dennes anteckningar. Han menade, att Ascheberg fört »en accurat journal». Härpå svarade denne, att han »fuller ett och annat annoterat pro privata memoria allenast, som ej kan skicka sig in publicam historiam». Han lovade likväl, att när han kom till Malmö, så skulle han se efter i sitt »memorial», om däri fanns »något notabelt».

Huruvida Ascheberg verkligen skickat något källmaterial till Pufendorf är okänt. En jämförelse mellan Pufendorfs historia om Karl X Gustav och Aschebergs bevarade levnadsbeskrivning blottar ej sådana överensstämmelser, att man nödvändigtvis måste anta ett direkt beroende. Det är vidare att lägga märke till att Ascheberg talar om sina anteckningar på ett sådant sätt, att man icke har anledning räkna med möjligheten av en fortlöpande dagbok från Karl X Gustavs tid. Han omtalar, att han noterat »ett och annat» för »privata memoria». I fortsättningen omnämner han dessa notiser som ett »memorial», som »ligger ibland andra mine små saker i Malmö». Man får ett bestämt intryck av att det är den bevarade levnadsbeskrivningen, av Ascheberg rubricerad såsom ägnad »meinen nachkämlichen zur Nachricht, mir aber zum unsterblichen Ruhm» och påbörjad 1666, som han syftar på.

Vad levnadsbeskrivningens äldre partier vidkommer, är det också tydligt, att Ascheberg vid dess utarbetande ej kunnat stödja sig på brett förda dagboksanteckningar av det slag, som ha funnits för partiet om Karl XI:s skånska krig. Han säger sig understundom ha glömt platsen för ett slag eller skärmytsling och även kronologiska fei äro ej sällsynta. Men material av många andra slag än ordentliga dagboksanteckningar stodo till förfogande för en militärbefälhavare, som senare ville skriva sin biografi. Tydligt är sålunda, att Ascheberg använt sina fullmakter. Han har noterat dem i kronologisk ordning på ett särskilt blad i levnadsbeskrivningen. I denna ligga nu också lösa listor på fångar, som Ascheberg tagit under de tyska och polska krigen. De ge förklaring till de exakta siffror, som han i levnadsbeskrivningen i detta avseende kunnat lämna. Hans »fältkanslis» arkiv, i den mån man kan tala om ett sådant, har han alltjämt haft att tillgå.

Även berättelsen om verksamheten såsom generalguvernör över Skåne, Halland och Bohuslän har emellertid sysselsatt Ascheberg vid slutet av hans levnad.

Ämbetsberättelsen är nu endast känd i ett i Landsarkivet i Lund förefintligt exemplar. Detta, som alltigenom är skrivet av samma hand, en i generalguvernementskansliet vid denna tid verksam skrivarehand, omfattar 48 folioblad (95 skrivna sidor). Det är försett med ett fåtal rättelser och tillägg, som på några obetydliga undantag när gjorts av samma hand, som skrivit den löpande texten ¹. En senare hand har försett skriften med rubriken »Berättelse om provinciernes bestyrande». Berättelsen har varit avsedd att överlämnas till konungen. Men slutformeln har i den bevarade versionen ej utskrivits utan ersatts med »etc.», varigenom även dateringen förbigåtts. Underskrift finns ej heller.

Ämbetsberättelsen har förmodats »ej ha kommit över konceptstadiet» ². Förmodan är riktig vad den nu kända versionen angår. Denna torde närmast kunna karakteriseras såsom avskrift efter koncept. Men berättelsen har kommit längre än till konceptstadiet i det avseendet, att den verkligen har inlämnats till Kungl. Maj:t.

Angående berättelsens tillkomsthistoria finnas nämligen upplysningar i korrespondensen mellan generalguvernementet och Karl XI omedelbart efter Aschebergs död. Berättelsen omtalas av vice generalguvernören David Maclean, Aschebergs måg, i skrivelse till konungen från slutet av april 1693: »Uti vad tillstånd alla saker sig här nedan finna haver sal. Hans Exc. efter meddelt memorial här uti gen.guv:s kansliet för kort tid låtit uti en vidlyftig relation författa. Men är mig obekant, om sal. h. fältmarskalken för dess dödel. frånfälle kunnat underdånigst sända Eders Kungl. Maj:t densamma till handa, varföre jag nu strax skall skriva överstel. grev Ascheberg till, att sådant, ifall det vore förglömt, bliver fullbordat» ³.

Berättelsen skall följaktligen dateras till 1693, kort före Aschebergs död ⁴. Den är utarbetad i kansliet efter generalguvernörens anvisningar och har sedan befunnit sig hos denne i Göte-

¹ Rättelserna och tilläggen innebära ej i något fall sakliga förändringar. De synas genomgående vara betingade av att skrivaren från början hoppat över någon rad eller missförstått sin förlaga.

² I. Andersson, a. a., s. XXXI.

³ Maclean till KM ²¹/₄ 1693, gen.guv:s skrivelser, RA, och konc., LLA.

⁴ Dateringen har utan motivering angivits av C. G. Weibull, a. a., s. 164, där berättelsen karakteriseras såsom en av Ascheberg »kort före sin död år 1693 uppsatt berättelse om sin ämbetsförvaltning».

borg, Maclean visste ej, om den sedermera sänts till Karl XI. Att så icke var fallet, fick han emellertid reda på genom ett kungligt brev av den 26 april¹. Brevet föranledde honom att mera energiskt sätta igång efterforskningar. Han sade sig veta, att Ascheberg »med synnerlig iver däruppå pousserat, jämväl densamma för dess dödelige frånfälle färdig bekommit», och han lovade se till, att konungen erhöll antingen originalet eller en avskrift². Befallning har också utgått till sekreteraren Baaz att omedelbart sända berättelsen till Malmö, »så väl själva konceptet som vad den sal. herren behagat därutinnan av- eller tillsätta»³.

Berättelsen anlände från Göteborg till Malmö. Den 19 maj kunde Maclean meddela Karl XI, att han låtit uppsöka den bland Aschebergs papper. Den befann sig emellertid i ett sådant skick, att den ej omedelbart kunde sändas till Stockholm, utan den måste »först igen avskrivnas»⁴. Tio dagar senare var avskrivningsarbetet slutfört, och berättelsen sändes till Karl XI. Det underströks härvid, att såväl den avlidne generalguvernörens son, överstelöjtnanten Christian von Ascheberg, som Birger Baaz intygat, »att sal. herr fältmarskalken har velat densamma sålunda hava inrättat som den nu är och uti dess sista befallt, att den Eders Kungl. Maj:t . . . skulle tillskickas». Att den ej underskrivits av Ascheberg, berodde endast därpå, att den ej var fullt färdig, då han dog⁵.

Sedan berättelsen i koncept satts upp i kansliet och underställts Ascheberg, har den således på nytt utskrivits i kansliet efter Aschebergs död. Frågan blir därför, vilket stadium i tillkomsthistorien, som den förhandenvarande versionen representerar. Man har att välja mellan det ursprungliga, i kansliet efter Aschebergs anvisningar uppsatta konceptet och den slutliga utgestaltningen, som enligt Macleans utsago utarbetats på grundval av det ursprungliga konceptet och Aschebergs till detta gjorda kompletteringar.

Det är tydligt, att den nu bevarade versionen av berättelsen har inarbetat tillägg och ändringar, som gjorts till ett redan slutredigerat koncept. Berättelsen består av 36 paragrafer, var och en behandlande sitt särskilda ämne. Men de sista paragraferna behandla saker, som delvis redan tidigare omnämnts. Dessa paragrafer äro att fatta såsom tillägg i en redan utskriven berättelse.

¹ KM till Maclean ²⁶/₄ 1693, gen.guv:s kanslis arkiv, kungl. brev, LLA.

² Maclean till KM ⁴/₅ 1693, gen.guv:s skrivelser, RA.

³ Maclean till Baaz ⁴/₅ 1693, gen.guv:s kanslis arkiv, handl., LLA.

⁴ Maclean till KM ¹⁹/₅ 1693, gen.guv:s skrivelser, RA.

⁵ Maclean till KM ²⁹/₅ 1693, gen.guv:s skrivelser, RA.

I ett par fall kan man direkt fastslå, att tilläggen betingats av det ändrade läge, som generalguvernörens död gett upphov till.

Berättelsens § 14 handlar om skogarna och skogsvården. Den slutar med påpekandet, att generalguvernementet synes »hava en special beskaffenhet i detta mål, som med ordningarna uppe i riket uti allt icke synes concilieras, *varföre jag med mine oförgripel. tankar därom härefter å parte att inkomma för nödigt eraktar*». Ordvalet (å parte att inkomma) torde utesluta möjligheten av att man vid formuleringen haft för avsikt att framlägga detta betänkande i själva berättelsen. Icke desto mindre följer ett sådant utförligt betänkande i § 34. Den sistnämnda paragrafen har tydligen kommit till, sedan det blivit klart, att Ascheberg aldrig skulle kunna avge ett å parte betänkande.

Samma förhållande möter beträffande kommercierna. I § 15 hänvisas endast generellt till de upplysningar, kammar- och kommerskollegierna kunna ge. Därtill fogas satsen: »Mina tankar har jag för många år sedan i underdånighet insinuerat *och skall vidare vad förefaller gärna vid handen giva*». Det innebär därför en direkt motsägelse, att vi sedan i § 32 få en utförlig redogörelse för Aschebergs åsikter beträffande detta ämne. Liksom i fråga om punkten om skogarna har det vid utredningen efter hans död befunnits lämpligt att i berättelsen införa betänkan, som i den ursprungliga versionen av generalguvernören utlovats i en framtid, om så erfordrades.

Å andra sidan kunna ett par av de sista paragraferna förmodas vara tillägg till den ursprungliga versionen, som direkt inspirerats av Ascheberg före hans död. Så är fallet med den utförliga § 36, som till största delen handlar om försörjningen av en armé, vilken eventuellt kunde tänkas komma att marschera genom de skånska landskapen. Det är här ett ämne, som särskilt måste intressera generalguvernören såsom gammal yrkesman. Exemplet med en marsch »genom en sådan provins som Halland» kan ha aktualiserats under resan till Göteborg.

En punkt, där man gärna vill se Aschebergs personliga inflytande på utformningen, är också § 35 om milicen med dess kortfattade konstaterande, att den är »uti det tillstånd och perfection, att intet synnerl. synes kunna därutinnan förbättras». Detta generella omdöme står såsom en dementi av vad som sagts i § 18, där bristfälligheterna i den av Ascheberg själv tillsammans med landshövding Cronhjelm verkställda indelningen i Halland och Bohuslän kraftigt understrukits. Meningen torde ha varit, att innehållet i § 18 skulle utbytas mot innehållet i § 35 men att den ursprungliga lydelsen (§ 18) kommit att stå kvar, och ändringen införts på slutet som särskild paragraf.

Den föreliggande versionen av Aschebergs ämbetsberättelse är således ej helt genomarbetad. De olika skikten ha ej fullständigt smälts samman, varför olika stadier i tillkomsthistorien kunna urskiljas. Med stor visshet kan man räkna med att berättelsen från och med § 32 utgör senare tillägg till ett ursprungligt koncept. Tilläggen äro delvis betingade av generalguvernörens under mellantiden timade död, delvis troligen av hans vid läsningen av det ursprungliga konceptet gjorda anmärkningar¹. Det behöver emellertid ej endast vara de sista paragraferna, som ha denna karaktär av tillägg. Ingenting hindrar, att ändringar efter dödsfallet gjorts i den löpande texten.

Med hänsyn till tillkomsthistorien är det en öppen fråga, i vad mån man har rätt att tala om berättelsen såsom generalguvernörens egen. Formellt borde det förhålla sig så, att vad som lagts till i det ursprungliga konceptet inspirerats av Ascheberg. Men den av Maclean till Karl XI avgivna försäkran i den riktningen, »att sal. herr fältmarskalken har velat densamma sålunda hava inrättat som den nu är», utgör givetvis ingen säker borgen i detta avseende.

För bedömningen av berättelsens tendens spelar det ingen större roll, om den mer eller mindre omarbetats under Aschebergs direkta medverkan eller om den förändrats efter hans död vid den slutredigering, som då enligt Macleans meddelande till Karl XI verkställdes. Vilket alternativ man än väljer, kan den nämligen förmodas i stort ge uttryck för samma tendens. Ascheberg hade enligt Maclean angett riktlinjerna för utarbetandet. Maclean var generalguvernörens svärson. Det är därför föga troligt, att en omredigering efter hans anvisningar kunnat medföra förändringar i större utsträckning i förhållande till Aschebergs intentioner. Härmed sammanhänger nära frågan om bakgrunden till berättelsens tillkomst.

II.

Aschebergs båda företrädare i det skånska generalguvernementsämbetet, som verkat där någon längre tid, Gustav Otto Stenbock² och Gustav Banér³, hade inlämnat ämbetsberättelser till Kungl. Maj:t. Även om den sistnämndes berättelse, såsom Ingvar

¹ Troligen är det ingen tillfällighet, att den föreliggande handskriften just i de sista paragraferna företer rättelser av något annan karaktär än tidigare. I ett par fall ha här satser påbörjats och strukits igen. Förhållandet indicerar, att här ett mindre utarbetat koncept än i det förgående varit förlagan.

² Handl. rör. Skandinaviens historia 31, s. 321 ff.

³ I. Andersson, a. a.

Andersson visat, har en tydlig karaktär av försvarsskrift, ha bägge dessa berättelser det gemensamt, att de tillkommit på order från Kungl. Maj:t. Det var t. o. m. lagstadgat, att sådana skulle avges. Någon sådan skyldighet existerade ej längre under det karolinska enväldet. Guvernörerna och landshövdingarna voro däremot pliktiga att på anfordran göra reda för sin förvaltning¹.

Inte tyder på annat, än att Ascheberg själv varit intresserad av att få till stånd en berättelse. Han kunde räkna med att Karl XI efter hans död skulle infordra upplysningar om vad som av honom utträttats eller planerats. Så hade skett efter företrädarens, Johan Gyllenstiernas, plötsliga död. De underordnade tjänstemännen hade fått lämna redogörelser. På grundval av dessa hade efterträdarens instruktion satts upp². Detta har Ascheberg velat undvika. Han föredrog att själv lämna en redogörelse. Denna blev helt naturligt ett försvar för hans och hans förtrognas mening. Att den även färgats av de personliga motsättningar, som förefunnos, är tydligt.

Den iver, som Maclean lade i dagen för att berättelsen i mer eller mindre fullständigt skick skulle komma till Karl XI:s kännedom, röjer ett rent personligt intresse i denna fråga. Han väckte först konungens uppmärksamhet genom att omedelbart efter dödsfallet omnämna relationens existens. När han sedan konstaterade, att den ej var färdig, rådde det från hans sida ingen tvekan om att den likväl skulle sändas upp till Stockholm. Då han den 4 maj 1693 krävde berättelsen av Birger Baaz, uppmanade han denne, att härvid »*för all den affection, som huset till honom dragit, rätta sammanhanget mig ingalunda förtiga*»³.

Härmed kan sammanställas den motivering till berättelsens tillkomst, som lämnas i ingressen. Det heter här, att Ascheberg ansett det vara sin skyldighet att lämna in en relation, »*var till mig dessutan en och annan consideration föranlåter; helst emedan åldern hos mig tilltager och ställer mig stundeligen min dödelighet för ögonen, och där mig något sådant tillstöta skulle, hade jag en stor del av min skyldighet eftersatt emot den stora konungliga nåden . . . , där jag icke en . . . information om landsens tillstånd . . . lämnade, havandes ock därhos givit avunden (som redan i livstiden har vist sig) alltför mycket tillfälle efter min död annorlunda att uttyda mina aktioner än de Gudi och mitt samvete samt själve sanningen likformige äro*».

Generalguvernören har fruktat för att en ändrad kurs och

¹ I. Andersson, a. a., s. XXV ff.

² J. Rosén, a. a., s. 164.

³ Maclean till Baaz 4/5 1693, gen.guv:s kanslis arkiv, konc., LLA.

en vidräkning med hans ämbetsförvaltning skulle komma efter hans död. En sådan fruktan var ganska naturlig hos en person, som upplevt räfsten med Karl XI:s förmyndare och råd under ömyndighetstiden, där just arvingarna fingo sitta emellan i många fall. Man torde t. o. m. kunna säga, att den är typisk för perioden. För en skånsk generalguvernör låg också jämförelsen med en av föregångarnas, Gustav Banérs, och dennes arvingars öde mycket nära till hands.

Men Ascheberg hade också mera konkreta skäl för sina farhågor. I den ovan anförda ingressen talades om avunden, »som redan i livstiden har vist sig». Att härmed i första hand, åtminstone inom generalguvernementet, åsyftades kamreraren Jöran Adlersten torde vara ganska säkert. Denne hade under hela 1680-talet stått i mycket skarp motsättning till Ascheberg beträffande viktiga punkter av hans ämbetsförvaltning. Han företrädde en mera radikal linje än generalguvernören särskilt i samband med reduktionens genomförande. Adlerstens ståndpunkt överensstämde på det närmaste med den radikala kretsens kring konungen, och han hade här ett stöd, medan Aschebergs ställning såsom Karl XI:s forne lärare och förtrogne alltid avvärjt angrepp på generalguvernörens person¹.

Vid den avgörande vändpunkten i den skånska reduktionens historia 1684 uttalade Ascheberg inför Karl XI den misstanken beträffande Adlersten, »att han intet annat söker än att sätta mig i den obillige opinionen, var icke hos Eders Kungl. Maj:t så dock hos andra, som bekymrade jag mig litet eller alls intet om Kungl. Maj:ts intresse eller manquerade med min assistence, när någon annan den till Eders Kungl. Maj:ts tjänst behövde»². Under åren 1687—89 arbetade den stora skånska reduktions- och indelningskommissionen under ledning av Ascheberg och kammarrådet, sedermera landshövdingen, Anders Lindhjelm. Adlersten hade skjutits åt sidan men fått order att biträda kommissionen. Ständigt har Ascheberg likväl fruktat, att Adlersten efteråt skulle anmäla brister i kommissionens arbete. Kamreraren uppmanades högtidligen att tala om allt han visste, »så att han intet någon tid efteråt må komma och säga, att det och det är förbigånget och kungl. kommissionen sedan skall få därför tilltal». Adlersten förklarade sig ej sitta inne med några hemligheter i detta avseende. Men generalguvernörens osäkerhet har förvisso icke minskats, då kamreraren tillade, att han ej kunde anse det »vara illa», om han upptäckte något efteråt och uppenbarade det³.

¹ J. Rosén, a. a., passim.

² J. Rosén, a. a., s. 268.

³ J. Rosén, a. a., s. 319, not 1.

Sedan skånska reduktionskommissionen 1689 avslutat sin verksamhet, begåvo sig Ascheberg och Lindhjelm till Stockholm. I deras närvaro granskades kommissionens arbete i reduktionsdeputationen i april 1689. Utbytet av dess verksamhet hade blivit betydligt mindre, än man på sina håll räknat med. Lindhjelm formulerade härtill kommentaren: »Adlersten han har här i kungl. reduktionskommissionen försäkrat, att konungen gull i gods skulle i Skåne hemfalla; men han har mycket litet producerat bevis därtill»¹. Granskningen av skånska kommissionens verksamhet utföll så, att Aschebergs och Lindhjelm's åtgärder godkändes. På grundval av reduktionsdeputationens berättelse stadfästes dessa av Karl XI den 24 maj 1689².

Några dagar senare, den 29 maj, inlämnade Ascheberg en supplik till konungen, där han anhöll om försäkran, att räkenskap ej skulle krävas av hans arvingar på grund av brister i hans ämbetsförvaltning. Supplikens innehåll framgår av Karl XI:s svar. Ascheberg hade meddelat, »huruledes Eder i förtrolighet skall vara vid handen givit, som skulle I och Edre barn hotas med en och andre svårigheter och observationer över Edert ämbetes förrättningar, vilket Eder föranlåtitt underdånigst att implorera, det måtte de samme Eder till förklarings bliva communicerade nu medan I ännu är i livet, befarandes I eljest, det efter Eder död torde Edre barn, som alls ingen vetskap hava om Edre aktioner och sålunda lära hava svårt, om icke alldeles omöjligt, sig därutur att utreda, något oskyldigt och oförtjänt till Eder honeurs förklening övergå»³.

Trots konungens försäkran om obefintligheten av angivelser mot Ascheberg har denne fortsatt att iaktta försiktighet. Året därpå, 1690, begärde han av Adlersten redogörelse för de 100.000 d. s., som anslagits till pantegodsens inlösning, under motiveringen, att det var nödvändigt »för dödelighetens skull och till min och de minas säkerhet»⁴.

Under en följd av år se vi sålunda Ascheberg frukta för en räfst med sin ämbetsförvaltning, som skulle kunna gå ut över hans arvingar. I Adlersten har han misstänkt initiativtagaren till

¹ Red.dep:s prot. 16/4 1689.

² Red-dep. till KM 3/5 1689, RA, KM:s resolution om reduktionen i Skåne 24/5 1689, RR. Det är förf:s förhoppning att i en fortsättning på arbetet »Skånska privilegie- och reduktionsfrågor» utförligare kunna återkomma till dessa händelser.

³ Karl XI till Ascheberg 22/6 1689, tr. i Lagerbring, Rutger von Aschebergs lefwerne, s. 240 ff.

⁴ Ascheberg till Adlersten 30/1 1690, Adlerstens samling, RA.

en sådan räfst. Linjen ligger i det avseendet fullt klar fram till berättelsen 1693. Motivet till dennas tillkomst liksom till Macleans iver att få den inför konungens ögon är säkerligen i någon mån att söka i fruktan för efterräkningar. Man hade klart för sig, att Karl XI ej skulle ingripa hårt mot Aschebergs person. Men faran hotade, då generalguvernören var död och Adlersten dessutom tillläts att handla mer på egen hand och efter egna intentioner. Om någon redogörelse ej förelåg vid Aschebergs död och konungen infortrade en sådan, skulle kamreraren vid generalguvernementet helt naturligt få redogöra för de ekonomiska sidorna av förvaltningen. Så hade han fått göra efter Gyllenstiernas död.

Det skulle snart visa sig, att farhågorna långtifrån voro ogrundade, även om det ej gick så långt som till direkt räfst med Aschebergs ämbetsförvaltning. Adlersten fann sig ej i att tåga still. Omedelbart efter generalguvernörens död satte han igång en aktion, som berörde flera områden av dennes verksamhet, icke minst den av Ascheberg i berättelsen prisade indelningen och skattläggningen i Skåne. Vi skola emellertid här inskränka oss till att belysa hans uppträdande i reduktionsfrågan mot bakgrunden av berättelsen.

I berättelsen beröres reduktionen mycket kortfattat. De stora motsättningarna i denna fråga på 1680-talet omnämnas icke alls¹. Det heter endast, att »Eders Kungl. Maj:ts revenüer äro nu Gudi lov här i provincierna märkeligen förbättrade därigenom att de publice godsens och inkomsterna äro ifrån privat possession under Eders Kungl. Maj:ts enskilda ägor efter all billighet reducerade. Såsom (1) alla Bornholms vederlags gods, (2) alla andra antingen [i] svenska eller danska tider bort donerade säterier, gårdar och hemman». Därefter omnämnes de danska pantegodsens indragning, varav endast återstår likvidation med en och annan, »som efter avräkning lärer hava något ännu uti underdånighet att fordra»², samt kapitelsgodsens. Beträffande de oköpta räntorna och bytesgodsens pågår enligt berättelsen ännu undersökningen.

Dagen innan berättelsen avgick till Stockholm skrev Adlersten till konungen, att han nu fick »tillfälle något friare att visa min allerunderdånigste trohet än jag härtill fått göra, så gör jag mig också den allerunderdånigste förhoppning, att Eders Kungl. Maj:t varder mig emot mina missgynnare beskyddandes»³. Samtidigt härmed inlämnade han ett memorial till Karl XI, som kom att bli av grundläggande betydelse för reduktionens fortsatta förlopp

¹ Se härom J. Rosén, a. a., passim.

² Om pantegodsens se J. Rosén, a. a., s. 152 ff., 311 ff.

³ Adlersten till KM ²⁸/₅ 1693, skrivelser till konungen, RA.

i generalguvernementet. Under motiveringen, att han behövde upplysningar vid likvidationen beträffande de oköpta räntorna och kronotioden, begärde han att få ner alla skånska reduktionskommissionens till reduktionsdeputationen överlämnade akter. Att han emellertid härvid syftade till en granskning av hela kommissionens verksamhet framgår av försäkran, att »så snart jag kan få bemälte dokumenter, Hans Kungl. Maj:ts rätt uti mångahanda måtto kan bättre upplysas»¹. Kamrerarens begäran villfors², och därmed var impulsen given för en revision av skånska kommissionens en gång av Karl XI stadfästa resultat.

Men Adlerstens memorial, liksom hans senare aktioner, syftade också direkt till att drabba huset Aschebergs godscomplex, framför allt i Bohuslän. Redan i memorialet påminnes om att de danska pantegodsens och bytena där icke voro granskade. I Aschebergs berättelse hade pantegodsens reduktion omnämnts såsom ett avslutat kapitel. Det betonades senare från Adlerstens sida, att Sövdeborg, Aschebergs skånska godsförvärv, borde behandlas såsom köpegods. Även om dessa påpekanden icke alltid resulterade i indragningar, kommo Aschebergs arvingar särskilt beträffande de bohuslänska godsens att få vidkännas dryga efterräkningar. Adlersten hade vid alla sina påpekanden Karl XI:s öra³.

III.

Rutger von Aschebergs verksamhet såsom generalguvernör över Skåne, Halland och Bohuslän ompänner en tidsrymd av i det närmaste 13 år⁴. Det är den längsta tid, som förunnats någon skånsk generalguvernör att inneha ämbetet. Under denna period inträffade de utan all jämförelse största förändringarna i de forna danska landskapens historia efter övergången till Sverige. Ascheberg tillträdde sitt ämbete i en viktig brytningstid i skånsk och svensk historia. Om man anger huvudfaktorerna i denna brytningstid, så har man också angett huvudlinjerna i hans insatser såsom skånsk generalguvernör.

¹ Adlerstens memorial 28/5 1693, skrivelser till konungen, RA.

² KM till red.dep. 13/7, 12/8 1693, till statskontoret 12/8, 25/8 1693, RR.

³ Eftersom den fortsatta utvecklingen och detaljfrågorna endast ha intresse för reduktionens historia, hänvisas nu endast generellt till KM till kammarkollegium 1/12, 30/12 1693, till red.kom. 30/12 1693, 20/1 1694, RR, red.kom. till KM 9/7 1694, kammarkoll. till KM 3/1 1694, KM:s resolution på Adlerstens påminnelser 19/7 1694, RR.

⁴ I den följande översikten meddelas endast fakta, som jag redogjort för i andra sammanhang. Någon källhänvisning har därför ej ansetts nödvändig.

Freden i Lund var ej fullt ett år avlägsen, när Ascheberg på sommaren 1680 kallades till sitt ämbete. Freden hade gjort slut på det mest förhärjande kriget i Skånes historia. Praktiskt taget allt fick byggas upp från grunden. Men kriget hade också haft karaktär av inbördeskrig. Förbittringen mellan det danska befolkningselementet i Skåne och svenskarna hade till ytterlighet stegrats. Erfarenheterna från kriget hade gjort fullt klart för den svenska statsledningen, att man aldrig kunde räkna med trohet från provinsbefolkningens sida utan att den sammansmälte med den svenska. Så framväxte programmet för den assimileringssprocess, som med hänsyn så väl till planering som utförande torde kunna betraktas såsom den skickligaste, europeisk historia känner.

Även de inrikespolitiska förändringarna i Sverige, som kortfattat kunna anges med det karolinska enväldets införande, kommo att i olika avseenden verka bestämmande för Aschebergs verksamhet. Angreppet på högadeln, räfstepolitiken i alla dess former, indelningsverket voro alla faktorer, som gjorde sig märkbara och i de forna danska provinserna fingo en särpräglad karaktär. Enväldets politiska idéer och system kommo också i mycket att påverka assimileringssprocessens förlopp.

Återuppbyggnaden, assimileringen, räfsterna och indelningsverket äro de frågor, på vilka Aschebergs verksamhet under hela hans ämbets tid i huvudsak tog sikte. Vid hans frånfälle kunde ingen underlåta att konstatera de stora resultat, som i alla avseenden åstadkommits efter det fullständiga kaos, som varit rådande 1679—80. I ingen av de nämnda huvudfrågorna framstår han emellertid såsom initiativtagaren. Programmet för återuppbyggnaden och reformerna hade vuxit fram under den hektiska perioden i Johan Gyllenstiernas liv, som följde efter fredsslutet i Lund och som kulminerade i diskussionerna i Ljungby vid månadsskiftet november—december 1679.

Men Ascheberg har därför ej slaviskt följt i Gyllenstiernas spår. Han ställning karakteriseras genom ett replikskifte i samband med utnämningen. När han kallades till generalguvernör i Skåne, skedde det med den kungliga ordern att fortsätta Gyllenstiernas verk. Han genmålde, att det fordrades »goda krafter till att utföra den metode, som herr Gyllenstierna uti hertigdömet Skåne . . . efterlämnat». Karl XI blev föranlåten att modifiera ordern dithän, att den nye generalguvernören icke skulle vara förpliktigad att fullfölja det uppgjorda programmet, »utan fast heller allt detta därhän moderera, som I det efter tidernas förändring görligit och för Oss och riket nödigt och nyttigt varde finnandes». Ascheberg kom ej endast att »moderera» Gyllenstiernas planer

utan också den svenska statsledningens intentioner. Så torde hans verksamhet i de stora frågorna bäst kunna anges.

De faktorer, som främst påverkat hans personliga hållning, ha förvisso varit hans icke svenska börd och hans egenskap av godsmagnat i en erövrad provins, Bohuslän, sedan 1660-talets början. Därigenom stod han oberoende av den svenska aristokratiens nedärvda misstänksamhet mot danskarna, under Karl XI:s förmyndare klarast demonstrerad av Magnus Gabriel de la Gardie. Å andra sidan stod han på samma linje som den danska provinsadeln, då det gällde att värna om privilegier och godsinnehav, när räfstepolitiken och uniformitetssträvandena satte in. Ascheberg blev aldrig ett den svenska statsledningens villiga redskap. Ständigt uppträdde han modifierande gentemot de radikala tendenserna. Att han ofta lyckades i sina strävanden berodde till stor del på det personliga inflytandet, som han förskaffat sig över Karl XI:s person.

Det är emellertid givet, att generalguvernörens kurs skulle bli utsatt för angrepp från skilda håll. Ovan har betonats den ständiga motsättningen till Adlersten. Man kunde också peka på kontroverserna med biskop Knut Hahn, ledaren vid införandet av uniformitet i gudstjänstlivet. Men först och främst har han ständigt fått vara på sin vakt gentemot de radikala reformsträvandena, som gjorde sig gällande i Karl XI:s omgivning. Att reformerna genomfördes är ej Aschebergs förtjänst. Men att det skedde så försiktigt, att nationalitetsmotsättningen ej skärptes, torde han i viss utsträckning kunna räkna sig till godo.

Mot denna bakgrund bör ämbetsberättelsen ses. Om den jämföres med exempelvis Gustav Banérs, så faller den stora skillnaden genast i ögonen. I Aschebergs relation saknas alla direkta hänvisningar till aktmaterialet. Detta är givetvis på sitt sätt ägnat att förringa värdet. Men just karaktären av »fri» redogörelse innebär också en fördel. Vi möta ej, som så ofta annars i tidens ämbetsberättelser, en torr redogörelse, grundad på Kungl. Maj:ts befallningar och i anledning härav vidtagna åtgärder. Lika ofta få vi upplysningar, som aldrig stå att hämta i det bevarade brevmaterialet. Berättelsens källvärde består med andra ord ej däri, att man med ledning av dess uppgifter kan finna sig tillrätta i brevmaterialet. Det består ej heller däri, att den ger en objektiv skildring av tillståndet och vad som utträttats i governmentet. Berättelsen kompletterar i stället brevmaterialet. Men det sker på ett ensidigt sätt. Vad man får är Aschebergs och hans närmaste förtrognas syn på förhållandena och ett försvar för den — oftast modererande — ståndpunkt, som de intagit och intogo. Att de resultat, som uppnåtts, framställts i bästa möjliga dager är en

given följd härav. Då och då lysa också de faktorer, som bestämt generalguvernörens handlande, igenom berättelsens på ytan strängt objektiva form.

Så sker redan, då inledningsvis förhållandet till Gyllenstiernas guvernörstid beröres. Grundvalen för nyordningen hade lagts av Gyllenstierna. Men han hade ej fått fullfölja verket: »Ty ehuru väl sal. . . . Johan Gyllenstierna hade märkeligen begynt att lägga handen vid verket och nogsamt betygat, det han var en god patriot och konungs man med ett stort förstånd och synnerlig aktivitet begåvad, så behagade det dock den högste intet synnerligen genom honom avancera verket, utan såsom han i begynnelse av sitt gouverno genom döden hädan kallades, så lämnade han ock posteriteten in suspenso, huru vida alla dess förslag voro görliga och kunde till en hälsosam effekt utföras».

Orden äro synnerligen väl övervägda och valda från författarens sida. Man märker knappast den dubbla polemiska udden, om man ej på förhand är insatt i de motsättningar, som funnits. Men är man det, framträder hänsyftningarna tydligt. Genom att betona, att Gyllenstierna var »en god patriot och konungs man», har författaren velat deklarerat, att han ej trodde på de beskyllningar för stämplingar mot konungen och riket, som voro i omlopp mot Karl XI:s en gång allsmäktige rådgivare. Han erkänner också oförbehållsamt, att det är Gyllenstierna, som lagt grunden till nydaningen. Men den motsättning, som förefanns mellan Gyllenstiernas radikala program och Aschebergs både i förhållande till detta och till exempelvis Lindschölds planer återhållande politik, har diskret markerats. Det har skett genom talet om att Gyllenstierna var begåvad med »synnerlig aktivitet» och att han lämnade till framtida övervägande, »huru vida alla dess förslag voro görliga».

Det främsta problem, som Ascheberg med bistånd av andra satts att lösa, gällde försvenskningen. När det talas om införandet av uniformitet i lagar och språk, liksom i gudstjänstlivet förmärkes sällan något personligt drag i berättelsen. I ett fall betonas t. o. m., att generalguvernören följde de direktiv, som konungen tidigare lämnat Gyllenstierna. Aschebergs personliga hållning framträder däremot så mycket tydligare i fråga om en annan sida av försvenskningens processen. Det är i det kraftiga betonet av gemenskapen i tjänster, intressen och giftermålsförbindelser såsom de mest verksamma faktorerna vid sidan om uniformitetens införande för att assimilera skåningar och svenskar till ett folk. Skåningarna skulle uniformeras med svenskarna. Men för att utjämna motsättningarna räckte ej detta. De måste också i allt få samma rättigheter och ej stå till-

baka för de nya maktinnehavarna. Giftermålsförbindelser mellan svenska kvinnor och skåningar borde uppmuntras i görligaste mån, eftersom det var mödrarna, som genom sin uppfostrande verksamhet blevo bestämmande för barnens nationalitet. Även här har generalguvernörens allmänna inställning oupplösligt varit förenad med hans personliga intressen. Han hade själv gift bort sina döttrar med provinsadelsmän. Såväl när det gäller förvaltningen i allmänhet som den speciella försvenskingsfrågan skymtar alltså generalguvernörens personliga inställning fram i berättelsen. Det torde vara berättigt att karakterisera den såsom ett Aschebergs »politiska testamente», tillkommet i den fulla förvisningen om att den kurs, han följt, var den rätta, men också med farhågan att försök skulle komma att göras för att misstänkliggöra och ändra den.¹

Jerker Rosén.

¹ Vid tryckningen av berättelsen ha följande principer tillämpats. Bokstavstrohet har eftersträfvats. Ett fåtal förkortningar av typen *m̄* ha upplösts utan att detta särskilt markerats. Självklara förkortningar (t. ex. *bem:te*, *sal*, *lättel*.) ha bibehållits. Latinsk stil i originalet har ej särskilt utmärkts. Kursivering anger i handskriften understrukna ord. [] utmärker utgivarens suppleringar. Bruket av stora bokstäver har lämpats efter moderna principer. Interpunkteringen har i anslutning till texten något modererats för att underlätta läsningen. Av samma skäl ha långa paragrafer uppdelats i stycken. Paragrafernas nummer, som i handskriften ha sin plats i den löpande texten, ha flyttats upp såsom rubriker.

Ämbetsberättelsen 1693.

Stormächtigste, Allernadigste Kon[ung.]

Ehuruvähl altsedan Eders Kongl. Majj:tt all[e]rnådigst behagat constituera mig till genera[l] gouverneur öfver Skåne, Halland, Götheborgh och Bohus lähn, iag altstilla med Eders Kongl. Majj:tt om mine embetes fo[r]rättningar allerunderdånigst correspondera[dt] hafwer, så har doch icke destomindre för m[in] allerunderdånigste skyldigheet erachtat at inkomma med een fullkomblig relation, huru Eders Kongl. Majj:ttz tjänst å min tijd utj bem:te provincier är forthsatt, hvar till mig dessutan een och annan consideration föranlåter; hälst emädan åldern hoos mig tilltager och ställer mig stundeligen min dödeligheet för ögonen, och där mig något sådant tillstöta skulle, hade iag een stoor dhel af min skyldigheet efftersat emot den stora konungzliga nåden, som mig på så [mån]gehanda sätt vederfahen är, där iag icke een be[hör]ig information om landssens tillstå[n]d eff[ter] mig lämbnade, hafvandes och der[till] gifvit afvunden (som redan i min lifztijd har vijst sig, altför mycket tillfålle effter min död annorlunda att utthyda mina actioner än dhe Gudi och mit samvete bekante sampt siälfve sanningen lijkformige äro.

Och såsom Eders Kongl. Majj:tt deraf, effter min allerunderdånigste förmodan, till een deel lærer kunna intaga (1) dhe förra tijders fehl och hvad dhem synes hafva förorsakat, (2) sig allernådigst påminna, huru vijda dee samme genom

Eders Kongl. Maj:tz allernådigste försorg äre corrigerade, och (3) hvad ännu till äfventyrs kunde stå till att förbättra; så skulle dhet vara mig, som öfver-directionen denna tiden utj desse provincier allernådigst anförtrodt varit, een obeskriflig hugnad och hiärtans glädie utj denna min höga ålder, där min därviidh använde ifver och wacksamheet skulle kunna finna een sådan consideration utj Eders Kongl. Maj:tz allernådigste omdömme, som en trogen och redelig tjänare och vndersåthe näst sin sahligheet aldrahälst och endast åstundar.

[1].

Hvad det första vidkommer, så är säkert och visst nog, att senaste krijget träffade desse conquererade men nu alldeles incorporerade provincier utj ett temmeligit gott och åthminstone drägeligit tillståndh, så wijda hvars och eens privat wäsende angick. Men publicu[m] eller Eders Kongl. Maj:tz höga interesse, som utj rijkssens vällfärd och dhet allmänna bästa mensioneras, var icke på dhet nogaste alldeles observerat. Ty fortificationerne vore utj ett slätt tillstånd och magazinerne illa försedde, tyghusen och rustkammrarne samt ränte-cassorne uthblottade och utan förråd. Een hemlig aversion och förborgat haat hade inrotat sig emillan dhe svenske och desse provinciers jnvåhnare, som bodde i städerne och på landet, hvilcket, då krijget inföll, hastigare och uppenbahrligen sig vijste utj jnvåhnarnes icke allenast kalla utan och vijdrige sinnen emot heela det svänksa nampnet och den svenske estaten och deremot innerliga åstundan att blifva åthersammanfogade med Dannemarck. Ty ehuruvähl man icke kan neka, att ju någre här och där i provincierne funnes, som bättre hade sin edh och plicht för ögonen och utj siälfva gärningen vijste, det dhe hade een horreur och afskyy för den gemene hoopens galenskap och troolösheet, så var doch deras hoop så lijten, att han emot den öfrige myckenheten intet kunde komma i comparation, och hade alt så mycket slättare och fahrligare uthseende, som och monga infödde svänksa af desperation och misstvivflan om deras räddande slogo sig aldeles till fiendens partie; uthaf

hvilcke conjuncturer fienden viste sig träffl. vähl att betiäna, brukandes derhos på den ena sijdan åthskillige listige invitationer, tilläckelsser och promesser, på den andra sijdan hoot, undsäijelsse och förföllissee. Lijkvähl öfvervants alla desse svårigheeter, och ståår värcket nu på dhe fötter, att näst Gudz hiälp och bijstånd sådana händelsser ingalunda mehra äre att befructa, hvilket den högstes godheet och Eders Kongl. Maij:tz glorieusa conduite är att tillskrifva.

Och såsom desse conqvesterade provincier, särdeles Skåne, vore blefne sedes belli och uthstodhe 4 åhrs krijgs pressurer, så kan lätteligen aftagas utj hvad tillståndh samme provincier vid fredz-slutet lämbnades. Ty ehuruvähl fienden i begynnelse brukade een serdeles modestie till att mehr och mehr locka och vinna landzfolkets gemöther, lät han doch sedan, när krijzoperationerne fölle annorlunda än han sig inbilladt hadhe, grijpa till andre consilier och stora tractater här och där i landet härja och skiöfla. Dhet ogudachtiga snaphane partiet plundrade och uthblåttade mongen ärlig mann, serdeles dhem, som vore råkade hooss dhem i de[n] misstanckan, att dhe vore af annat sinne än dhe, fördärfvandes hvad dhe intet kunde bortföra, nedskiutandes hästar och stoer, som dhe intet kunde utj en hast få fatt uppå. Krijz-raisonerne dicterade och mycket, som Eders Kongl. Maij:tt tillåta måste, dels för armeens conservation skull, dels för att vijsa på någre ställen ett litet prof af dhe jllvilligas vällförtiänte näpst. Jntet heller kunde krijz disciplinen allestädes så noga observeras, att ju nöden esomofftast bröth lagen. Dhet kunde och vähl iblandt hända, att våra trouppar och partier, när dhe vore långt uthur ögonen, permitterade sig mehra, än hvarcken lofgifvit var eller nöden fordrade, hvar till den stora förbittring, som nationerne emillan var, gaf besynnerlig anledningh.

Och närmare att judicera om vrsprunget aff mycken villvalla, så måste upreepas den styrelsses form, som för ofreden här i provincierne var brukelig. Dhet vore vähl desse provincier utj dhe Roskildiske och Köpenhamps fredztractater in totum abalienerade ifrån cronan Dannemarck och

till evärdeliga tijder cederade och prepetuerade till Sverige; menn hoos cessionen utj ben:de tractater [vore] vidhängd någre orde-former, som syntes derjembte conservera landhzens jnbyggare alt framgent vid den form och styrelsse, som dhe utj danska tijderne vore vahne vid; altså [kunde] hända, att våra betiente intet attenderade Eders Kongl. Majj:tz höga rätt, som dock var utj tractaterne med särdeles expression och utj de orden, *Sweriges fundamental lag* reserverat, utan lät sig förleda aff den vrånga vtthydning, att landssens jnvåhnare skulle blifva vid dheras vahnlike skick, lag, ordningar, förmehte privilegier, oansedt sådant kunde concilieras med Eders Kongl. Majj:tz höga interesse eller intet; hvaruthaf fölgde, att gudztjänsten icke allenast förrättades på danska språcket uthan och med dhe i Dannemarck öflige kyrkio ceremonier.

Iustitiae wäsendet administrerades i städerne och på landet effter dansk lagh och dansk process. Eders Kongl. Majj:tz räntor och höga regalier bleef till een stor deel framgeent utj privatorum händer. Dhe svänske, som tijdh effter annan vidh åthskilliga tijder kunde dragas hijt neder, vore aldeles obligerade att förglömma dheras svenska maneer och hvad dhe tillförende lärt hade sampt foga sig effter dhett dee funno för sig i kyrckio och iustitiae wäsendet, där dee elliest skulle kunna begå sig, råkandes dheröfver icke allenast allmogen uthan och dhe andre ständerne henedre utj dhe tanckar, att, där något till det allmänna bästas fortsättande, ehuru ringa det och var, uthom den gamla danska vahnem vart dem anmodat att uthgiöra, så stridde sådant emot pacterne och siälfve rättvijssan; hållandes förthenskull svenska regeringen för hård och violent, ifrån hvilcken dhe icke allenast måtte åstunda att befrijas uthan och vid tillfälle på hvariehandas sätt sig sielfva sökia att entlädiga. Hvar till kom, att dhe rijke familierne af national folcket af präst och borgerskapet, som vore besvågrade och allierade medh dheras vederlijka på andra sijdan, conserverades vid tiensterne och alle dhe förmohner, som dhe possiderade, då landet kom under svensk devotion, och derforre af inga beneficier kunde

låta sig förbinda till att antaga svenske sinnen utan höllo alt för een rätt, tackandes den danska regeringen för dheras lycka i detta måhl och vore altijdh illa tillfredz med ombytningen af herrskappen, försummande heller intet att inculcera den öfrige hopen den gamla förmente danska lyck-sahligheeten, då hvar gjorde mehrendells som honom lystade och behagade, där doch kan skie hade varit varsambligare handlat och i sig siälff tiänligare, att man sådane gamla och med danske gemöther aldeles betagne subjecter på något beskeedeliget maneer och under hvarjehanda praetext hade dimitterat och tillsatt i det ställe, om icke just svänskar, då andre af provincialerne, som vore capable tiensterne att förvalta men hade ingen alliance, icke heller något interesse på andra sijdan.

Ty på sådant sätt hade hvarcken nationerne fått tillfälle att querulera, det dhe varit förachtade, icke heller hade fehlats tillfällen att förbinda sådane än mehra med svänske gifftermåhl, hvaruthaf desse consequentier varit att förmoda. (1) Att emillan dee gamla dimitterade och desse nye betiente och landzmän hade upvuchsit hemlig jalousie, som hade varit dee gamble i vägen, att de intet så frijtt och obehindrat kunnat fortsättia dheras intriguer och stämplingar emot svänske staten, och animerat dee nye med så mycket större bekymmerssamheet och ijfver att vigilera för dhet svänska interesset, som dhe vid någon olyckelig ändring hade intet annat at vänta än total undergång och ruin, item föföllissee af malcontanterne. (2) Där sådanne nya creaturer dessuthan genom svenske hustruer hade blefvet förknippade till troo och redelighet, så hade allting varit dess säkrare, emädan dhe icke allenast för sine persohner hade näst Gudh ingen annan att tacka för sin vällfärd än den svenske öfverheeten, uthan och genom hustruerne blefne styrkte utj een behörig jfver för Sväriges interesse. (3) Hade och för sådanne det varit lättare för uth att uthransaka dhe illvilliandes attentater än för dhe infödde svenske, alldenstundh desse den tijden vore främmande ibland dhem och okunnoge, dee andre deremoth infödde och erfarnhe. (4) Hade den svänske

educationen genom svänkska hustruer blifvit långt mehra propagerat än elliest, aldenstund detta kiönet befinnes hålla mycket hårt vid dess fäderne skick; vijsar och många exempel, huru mycket dee hoos sine män förmå. (5) Hade desse nye creaturer så vähl siälf varit att lita till som och dragit alle dess anhörige på sin sijda och till sine tanckar.

Nu var det fuller mycket vählbetänckt, att svenske infödde droges hijtneder, som dee förnembste militar och civil tienster skulle bekläda. Men emedan een mixtur i alla conqvester på dhet högsta plägar recommenderas, så hade ofvambem:te maxime till detta värcket varit mycket applicabelt, helst då dee svenske dessuthan vore få i provincierne. Men som på dhe tider för hvariehanda considerationer och hinder sådan försichtigheet ej kunnat bruckas, utan styrelssen sålundade varit administrerat som förbem:t är, så kunde intet annars vara, än provinciernes gamble jnbyggare, som vore kombne ifrån den förre sielfz-våldigheeten och alt för mycket indulgente danske regerings formen under det svänkska mehr disciplinerade gouverno, motte alt framgeent lembnas under ett separat maneer ifrån andra rijksens jnbyggare, särdeles utj gudztjänsten och iustitiae wäsendet, som förbemält; hvarföre och fölgde, att dhe svänkska hölle dhem för ett fremmat folck och ville intet låtha dhem med sig utj dhet svänkska nampnet participera uthan kallade dhem danske och juthar eller i Bohuus lähn norbaggar; sielfve kallade dhe sig också danske och inbillade sig, att dhe äntel. måste komma till sitt corpus igen, imaginerandes sig vid sådant tillfälle det gamble sielfzvåldet, till hvilcken menniskians ondo natur altför mycket elliest är begifven. Ty ehuruvähl det danska regimentet var aldeles förändrat ifrån det förra, som var då Skåne och dhe andre provincier kommo derifrån, och danske undersåthare länge intet så lindrigt hanterades som Eders Kongl. Majj:tz undersåthare, hvilket folcket här utj landz-orterne vähl viste, så flatterade dock dhee dansk-sinnade både sig siälfve och andre, som de drogo på sin sijda, att sådane extraordinaire pressurer i Dannemarck herrörde allenast aff dhet danska herredömmets inskrenckning och skulle

genast höra upp, så sn[ar]t dhe bort miste provincier kunde åter vinnas, då allt skulle komma till sitt förriga ståndh och folcket (efter mångens till mig gjorde egen bekiännelse) uti den gamle libertinage försatt blifva.

Men att återkomma till siälfva styrelssen, så ehuruvähl här utj provincien var introducerat mantahls-, salpeter, termin och andre skatter uthan dhe i danske tijder vahnliche contributioner, med hvilcka förmentes publique cassan kunna understödias, så kunde doch provincierne icke underhålla dheras egen staat, alldenstundh Eders Kongl. Maj:tz eenskylte godz och gårdar, tijonde och andra revenüer under hvariehanda titul var i privatorum händer, hvarföre, när nöden påkom, måste grippas till kyrckiotijonderne att hiälpa magazinerna med sampt allehanda upnegotiationer etc. Och kan ingen upräckna alle de defecter, som Eders Kongl. Maj:tt sielf befann, hvilcke sannerligen den tijden hade varit af en fahrlig effterfölgd, der Gudhz krafftige bijståndh och Eders Kongl. Maj:tz vigoreuse oförlijckelige vigilance icke allt, som manqverade, upfylt hade.

[2].

När nu den högste Guden nådigst förundt oss een önskelig och reputerlig freed och Eders Kongl. Maj:tt af allernådigst omvårdnat för sitt folck och rijke på altmögeligit sätt sökte att förbättra hvad som fehlit och uprätta hvad som förfallit var, då infunno sig allehanda consilier. Och hvad provinciernes jnbyggare, hållst dee skåniske, beträffade, så voro dee, som höllo den vjdrigheet, som hoos dhem emot det svänkska wäsendet var försport, och den benägenheet, dee emot de danske i siälfva väreket vijsat hade, alldeles för naturell, som intet stodo på något sätt till att ändra; hvarföre dee fölle på dhe tanckar, att dhet vore rådeligast, det man dhe gamla jnbyggare på hvariehanda sätt uthroottade och heller äga ett öde land än med så många tusend malcontanter upfyllt, till des man det effter handen med nya jnbyggare uppe ifrån landet igen populera kunde, hvilket förslag, som dhet grundade sig uppå ett falskt principium,

var dhett icke allenast skadeligit och alldeles ogiörligit uthan skulle och hafva fördt monga svårigheet med sig, som hållas för kunda [o: att kunna] lätteligen aftagas. Ty inom kort tijdh hade det intet låtit sig giöra, uthan hade godt därmed som med provincien Savolax i Finlandt, hvilcken låg i många åhr öde, ja så länge, att ingen dhett minnas kan, och är länge sedan genom åthskillige kånungars märckelige försorg bebygd. Ingermanland behöfde svänksa colonier, serdeles på dhe platzer, som förre krijgtijder effter sig öde lembnat. Men såsom sådant intet har låtit sig giöra, måste man låta sig nöija med det slag ryssar, som i sielfva Ryssland för hvariehanda orsaker skull intet kunde tollereras; hvaröfver Eders Kongl. Maj:tt effter des medfödde högh konungzliga clemence och des högt uplyste förståndh allernådigst för tienligast och intet ogiörligit funnet, att desse nationer på förnuftigt och christeligt sätt skulle genom bequeme medell sökas att bringas uthur villfahrelssen, hvarvid föreföllo athskillige hufvudquaestioner, nembl: (1) På hvad sätt dhe conquererade nationers gemöther uthur grunden skulle cureras och till svänksa interesset förbindas. (2) Huru dhe föruprepade missbruck och manquementer skulle uhrvägen rödias och förekommas.

Om dhett första beslöts dhett, som i begynnelssen deducerat är, att till provincialernes fullkombliga naturalisation reqvirerades (1) een uniformitet utj gudztjänsten så vähl som ochså utj språket, så vijda nånsin giörligit var, (2) een conformitet utj iustitiae väsendet, (3) een mixtur och blandning emillan svenske och provincialerne, serdeles med gifftermåhl, (4) landssens jnbyggares, och särdeles den tillvächsande ungdommens, uptuchtelse i svänksa språket och trogna manuduction till gudzfruchtan, dygd, ehrbahrheet och spaakfärdigheet.

Till den andra frågan befants nödigt: (1) Att dhe många sköflade och förherjade districter åther och så snart som skie kunde med jnbyggare och åboer försörgdes, åkrarne uptoges och besåddes, dee öde och afhyste tompter i städerna och på landet bebygdes. (2) Att Ers Kongl. Maj:tz

räntor och rättigheeter ifrån privat possession effter Sveriges lagh och all billigheet reducerades. (3) Att manufacturer, serdeles dhe, som omistelige voro, inrättades. (4) Att militien till större tahl i landet inquarterades och genom een rätt och proportionerat indeelning dherutj perpetuerades. (5) Att dhe publique medell på dhet nogaste indrefves och till dhe publique tarfver vähl disponerades. (6) Att fästningarnes fortificerande och hvad elliest kunde tiäna till landssens defension, prydnat, cultur och melioration intet försummades.

Hvilcka consilier, så vähl angående den förra som senare frågan, Eders Kongl. Maj:tt för dee bäste hölt och allernådigst aggrerade, vijsandes och continuationen af denna min vnderdånigste relation, huru vijda alt är stält utj vederbörlig full[b]ordan. Ty ehuruvähl sal. kongl. rådet och general gouverneuren Johann Gyllenstierna hade märckeligen begynt att läggia handen vid värcket och nogsampt betygat, det han var en godh patriot och konungz mann sampt med ett stort förståndh och synnerlig activitet begåfvat, så behagade dhet doch den högste intet synnerliga genom hånom avancera vercket, uthan såsom han i begynnelsse af sitt gouverno genom döden hädan kallades, så lemnade han och posteriteten in suspenso, huru vijda alla des förslag voro giörliga och kunde till en hälsosam effect uthföras.

Och såsom Eders Kongl. Maj:tt allernådigst behagade förändra mit förra general gouvernemente öfver Giötheborg och där näst omkring liggande häradher med Bohuus lähn och Dahl således, att Dahls landh drogs derifrån och Skåne med Halland blef lagt derunder igiän, williandes allernådigst att desse conqvesterade provincier, som vore af en natur och egenskap, skulle på ena handa sätt regeras, förestås och uthur den oreeda och ruin dragas, hvarutj krijget dhem lemnat och försatt hade, alltså communicerade Eders Kongl. Maj:tt mig till allerunderdånigst effterrättelsse utj mit embete åthskillige Kongl. Maj:tz allernådigste till sal. h:r Gyllenstierna afgangne ordres och befallningar. Och såsom Eders Kongl. Maj:tt jembvähl uppå åthskillige mine memorialer strax medelte des allernådigste resolutioner, jag och

dessuthan redan inhämtat Eders Kongl. Maj:tz allernådigste villie öfver många saker utj Bohuus lähn, som voro af den beskaffenheet, att dhe kunde tiäna mig till effterrättelsse här neder, så gjorde iag migh och den förhopningh, där den högste tächtes förlähna lijf och hälssan, med des gudommelige bijstånd att kunna detta mig anförtrodde allernådigst värck till min allernådigste konungz nöije och vählbehag nogorlunda utföra, förmodade och henedre at finna ett fullkombligitt archivum för mig. Men ifrån förre tijden fantz intet, som till desse tijder kunde tiäna; uthan hvad i contoiren lefvererades till att genom löpa och extrahera om Kongl. Maj:tz i förra tijder bortförlähnte godz, räntor och rättigheeter och för sal. h:r Gyllenstiernas tijdh i synnerheet lemnades mig icke dhett ringaste. Hvarföre och emädan vid general gouvernementet för min tijdh icke var något publiqvt rum till cantzliet och contoiren förordnat, uthan een hvar betiente hade sine handlingar hemma hooss sig, och iag nogsammt förmärckia kunde, att deraf förorsakades een stoor confusion och oreda, som sedermera i siälfva värcket förspordes, och att fördenskull icke kunde hafvas så noga upsicht med betienterne som sig borde; dy haar Eders Kongl. Maj:tt sedermera uppå mit allerunderdånigste ansökande allernådigst tillåtit: (1) Att tienlige rum näst vidh general gouverneurens huus blefvo hyrde och inrättade till cantzelijet och contoiret iembte een commissions sahl och nödige archivis, så att alle dhe acter, som inkomma, där förvahas och vid handen hafvas kunna.

(2) Dhett hafver och Eders Kongl. Maj:tt gifvit ett Eders Kongl. Maj:tz hemfallit huus och förordnat medell till des reparation och apterande så och till att köpa ett annat huus dertill, som står näst derhoos, hvaruthi nu cantzelijet och contoiret hafva deras rum, att dee kunde bringas under ett och så inrättas, att Eders Kongl. Maj:tt kunde och hafva där bequemliga rum att logera utj, när Eders Kongl. Maj:tt kommo dijt till orten. Men effter man för billig bethalning ännu icke kunnat få samma huus till köps, så har man icke kunnat något synnerligitt därvid företaga.

3.

Bleef i dhe förste åhren af mit gouverno tillfölie af Eders Kongl. Majj:tz allernådigste förordning och gott finnande uniformiteten utj gudztjänsten på sådant sätt söckt och befordrat, som allernådigst befalt var, uthan all trug och tvång, hvar till man bruckte dhe välssinnande af nationen, om hvars redelighet man var försäkrat, och dhe, som deruthaf goda prof utj krigztijden vijssat hade; hvilcka, såsom dhe därigenom förvärfvat sig ibland dee sine een tiänlig autoritet, så var dhet dhem så mycket lättare att öfverthala dhe öfrige, att de om een uniformitet med dee svänske församlingar utj gudztjänsten icke allenast godvilligen uthan och åstundeligen siälf anhöllo. Och såsom sal. biskopen mag. Canut Hahne var een prudent och sachtmodig man, viste han sig af mit assistance så mycket kräftigare att betiäna. Jag underlät och intet effter min underdånigste skyldighet här uthinnan efter yttersta förmågo att uthrätta Eders Kongl. Majj:tz befallningar, som först till sahl. h:r Gyllenstierna vore afgångne och sedan af Eders Kongl. Majj:tt mig copialiter tillskickade, animerandes iag alle på dhet tienligaste och beskiadeligaste utj sitt goda förehafvande att fortfahra.

Och emedan bem:te h:r biskop till att bringa värcket utj så mycket större anseende hade låtit convocera een stiftszynodus här utj Malmöe, lät iag dhet sammankallande clericiet till mig invitera till een collation, som iag tychte vara Eders Kongl. Majj:tz dienst och mitt embete anständigt, uti hvilcken samptl. clericiet till yttermehra confirmation uppå dhet, som tillförende af dhem slutet var, genom eenhälligt consenterande aflade den gamble här i Skåne ännu brukelige präste-habiten med dee bekante piipe-krager och så kallade sammarier eller prästekiorlar; hvilcket, ehuruvähl det i sig sielf kunde vara indifferent, så gaf det likvist mig och sal. h:r biskopen ett så mycket dess större nöije, som vij efftertänckte dhe deraf förmodligen flytande consequentier; ty icke allenast såg nu heela allmogen, att dhet var clericiets fulla alfvare, att dhe svänske kyrckioceremonierne voro öfver alt antagne, uthan förorsakades och derigenom

een märckelig dissidence och gemothers abalienation emillan clericiet på andra sijdan och detta skåniska, som sedermera långt mindre lust än tillförne hade att reessa dijt öfver och sökia dee danskes conversie, uthaf hvilcke dhe, sedan klädebonaden var ombytt, med vexationer och begabbelsser emottoges.

Nu var dhet icke nog att kyrckio-ceremonierne soleniter vore antagne och utj församlingar[n]e introducerade, uthan den reene svenske dialecten moste der brede vidh med all macht, icke allenast i det andelige uthan och wärdzlige ståndet, propageras. Lijkvähl var det för dhe gamble präster aldeles omögeligit in totum på gammal ålder att kunna förglömma den danska pronuntiationen och de danska ordeformer, dhem dee af barnes been vore vahne vidh, fast villian hade varit alldrig så god, uthan man har måst taga willian för värcket och låta dhet vara nog, att svänkska mäs-san och svänkske psalmer i kyrckiorne siunges och att dictæ scripturæ åthminstone af dhe gamble prästerne utj des prä-dijkningar på svänkska citerades, till des dheras ställe med sådanne subjectis besättias kunna, som svänkska språcket fullkombligen mächtige är. Imedlertijdh underlåt sal. biskopen intet att låta landzsens vngdom på dhet fljigtigaste utj svänkska cathechismo, så vähl genom prästerskapet och kläckarne, som och genom privat praeceptorer, informeraras, till hvilcken ända een stor myckenheet af handböcker henedre blefve trychte, och förordnade iag effter sal. biskoppens begiäran visse lässe möten, hvilcke uthan föräldrarnes ansvar intet försummas måtte. Observerandes vid alla tillfällen, och när iag reeste här och där genom landet, med hvad fljijt sådanne förordningar i acht toges eller eij, näpsandes dee försummelige och encouragerande dee fljigtige; hvarföre vederbörandernes nijt och fljijt i detta måhl hafver bracht det så vijda, att iag säkert kan sustinera, dhet här utj provincierne skall vngdommen utj des svenske cathechismo och christendoms stycken kunna giöra så god reeda för sig som vngdomen utj något af stifferne uppe i riket.

4.

Hvad Caroliniske Academien utj Lund vidkommer, så synnes genom densamma Ers Kongl. Maj:tz höga interesse märckeligen promoveras, föruthan dhe förmohner, hvilcka det gemena bästa deruthaf så vähl som andre academier kan tillväxa. Ty först betages derigenom landssens vngdom tillfälle och nödvändigheet att reesa öfver till Kiöpenhamska academien för studiers sk[ull] och där tillika med studierne alldeles at[t] indricka danska sinnen, och hafva dee acad[e-]mien i landet hoos sig försedd med sådann[a] professoribus, uthaf hvilcka dhe icke allenast kunna hafva fullkomblig information utj studier uthan och redlig anledning och undervijssning till att älska Eders Kongl. Maj:tt och heela det konungzliga huuset samt den dervid hängande Sverges vällfärd aff hiärtat att åstunda, där dock vngdommen för ofreden hade ibland sådane praeceptorer, hvilcka heller gofvo dhem vjdrige än gode impressioner om svenske staten, dhet någre professorum eget comportemente i ofreeden nogsampt betygar. Till det andra drages genom academien mycken svänsk vngdomb uppe ifrån, af hvilcken icke allenast många kyrckio och scholae tienster blifva försedde uthan och landssens vngdomb uthaf deras omgånge perfectioneras så vähl utj svänska språket som och utj svänska gemöthers inclination; så iag nu med lust förnimmer een stoor enigheet och kärleek emillan landssens vngdom och vngdommen uppe ifrån, i det ställe att ofreeden dhe continuerlige slagzmåhl och tråtor emillan nationerne nogsampt gaf dheras inbördes antipathie till känna. Till det 3:die fehlas intet privat praeceptorer af svänska nationer hvarcken för präster och bårger-skapet eller civil och militair betiänte, hvilcka åstunda att deras barn af begynnelssen i svänska språket, sinnen och seeder skohla updragas. Hvad det öfriga belangar, som till det allmänna bästas fortsättiande genom academien fortplantas, derom låter iag dhem iudicera, som giöra profession af sådant. Disse förberörde orsaker hafva i synnerheet animerat mig, att iag des wählstånd och conservation af alle kraffter söckt och åstundat hafver, dhet siälfva värcket uthvijsar så vähl,

och besynnerl. förrän academien fick des egen cancellarius, med medels projecterande till professorum salarier och stipendier, item flijtigt corresponderande med Eders Kongl. Maj:tt och andra wederbörande, som och sedan med alt giörligt exequerande af Eders Kongl. Maj:ttz allernådigste resolutioner, hvilcka academiae cancellarij till detta värcketz förkoffring effter handen uthvärckat hafva.

5.

Såsom det är Gudi behageligt, för Eders Kongl. Maj:tt högstbeprijsligit och för landet zijrligit, att dee publicque huusen, som till gudztjänsten och andra christlige värck äro inrättade, icke allenast hållas vijdh macht uthan och beprydas och uthstofferas det mästa mögeligit vara kan, altså haar iag och anvendt min högsta flijt, att kyrkior, skolar och hospitaler måtte see väll uth, så att landssens jnbyggare för ögonen måtte see een handgrijselig förbättring på alt detta och så mycket mehra gratulera sig deröfver, att dhe svänske kyrckio ceremonier i landet äre antagne och att dhe byggia och boo under een så nådig konungs beskydd, som så stoor nijt för religionen och hvad dertill hörer låter påskijna.

Men på det altsådant måtte fortsättias uthan den allmänne cassans gravation och aff dee medell, som till sådant af ålder varit anslagne, dy haar genom flitig correspondence iag hoos Eders Kongl. Maj:tt i underdånigheet förmått, att een bookhållare är antagen, som reviderar och skiärskådar dheras räckningar, som hafva dombkyrkians och andra stadzkyrckiors, item dee publicque scholars och hospitalers medell om händer, hvilcken och som actor drifver dhe publicque prætensioner i ofvantalte måhl emoot dhem, som antingen sielf dee till pios usus destinerade medell derifrån hänvändt eller och ärfvt dhem, som sådant giort hafva, är och kommit med alt detta så vijdä, att uthaf dombkyrckians jnkomster icke allenast på sielfva kyrckian är anvendt en stoor reparation, mehra än i 70 el: 80 åhr till-

bakars för ofreden, uthan och den biskoplige residence nästan så godt som af nyo upbyggt.

Med den nya tyska kyrckian i Malmöe, som till den ända af Eders Kongl. Maj:tt är nödig befunnen att derigenom locka tyska handvärckare och handelssmän hijt till orten och quarbehålla dhe, som reedan där vore, är och genom Eders Kongl. Maj:tz allernådigste hiälp och föräringar så vjida kommit, att den förmodeligen utj jnnevahrande åhr kan blifva invijgder och sedan gudztiensten der utj hollas. Jag haar för min deel gifvit dertill klockor och urvärck sampt kalck och hvad mehra dertill hörer; hoppanades att och någon läre finnas så liberal, som till siälfva tornetz upbyggande contribuerar. Scholae huussen äro deels reparerade, deels och nyo bygde; hospitalerne deels vid lijka håldne, deels förbättrade, och äre jemvähl medlen så till växte, att man långt mehra hospitals lemmar derutj underhålla och herbergera kan än nånsin för detta.

Hvad landkyrckiorne vidkommer, så var allenast een kyrckioinspector, som skulle hålla räckning med kyrkioverderne och efftersee, huru kyrkio medlen disponerades och anvendes. Men emedan det var mehra än en mans arbete sådant behörigen utj een så vjedlyftig province och vid så många kyrkior att kunna bestrijda, altså och tillföllie af Eders Kongl. Maj:tz allernådigste godtfinnande bleef bem:te inspector öfver kyrkiorne emillan häradhöfdingarne fördeelt, att hvar och een i des iurisdiction kyrkians interesse sampt kyrkiobygnaden och reparationerne i acht taga skulle, giörandes richtig redo och räckning, hvilcket är ett ganska nyttigt värck; ty prästerskapet och kyrckioverderne är nu ingalunda effterlåtit at förtinga något arbete eller uphandla någre materialier till kyrkians behoof, med mindre sådant skier med häradhöfdingarnes vetenskap, och äre dhe altså nu hvars andras controleurer.

Jbland kyrckiorne vore vid Landzcrona allena 5 st. så aldeles ruinerade, att af trä och järn icke fants något dugel:t derutj, varandes deröfver giort ett förslag för sal. h:r Gyllenstierna, att dhe skulle kosta 18000 d:r att reparera, hvilcket

brachte hånom först på dhe tanckar, att man somblige församlingar skulle lägga tillsammans. Men i betrachtande att kyrckiorne vore små och landet med tiden af milicen och des familier blef folckrijkare, betingade han med handelsmannen i Landscrona Johann Ennes att bringa dhem i esse igien för 5000 d:r, hvilcket han sedermera uppå min persvasion giordt för 3700 d:r s:mtt, varandes nu desse och mehr-endeelz dhe öfrige kyrckiorne utj et sådant stånd, att dhe för alla jn- och utrijkes åskådare göra Eders Kongl. Maij:tz christeliga försorg aldeeles odödelig. Dock äre ännu någre få, som hafva behöfd större reparation, än på så kort tijdh kunnat åstadh kommas, förutan dhe, hvars bröstfällighet på patronerne stanna bör; ty ehuruvähl många hafva hållit dehras kyrckior mycket berömmeligen och väll, så finnes och däremot andra, som kyrckiornes jnkombster till privatos usus aldeles användt och lämbnat kyrckiorne utj ett mycket slätt tillståndh effter sig. Huru nu härmed förhållas skall underställes Eders Kongl. Maij:tz allernådigste gottfinnande.

Och såsom iag utj åthskillige kyrckior observerade här och där föra kånungens nambn och vapn, så ehuruvähl iag tyckte dhe där kunde förblifva såsom något monument af forne tijder, hölt iag doch oanständeligit att Eders Kongl. Maij:ttz stoorra nampn, som så mycket vähl af gudzhussen förtiänt, skulle där ingen städes finnas, befallt altdere, att utj hvar kyrckia skulle uprättas Eders Kongl. Maij:tz nampn och konungzliga vapn af biltsnidare arbete, förgylt och med dess behörige färgor uthstofferat, så vähl kyrckiorne till een ansee[n]lig prydnat som och till Eders Kongl. Maij:tz åminnelse och landzens jnbyggjare till en tjänlig erindring om dheras allerunderdånigste devotion emoot Eders Kongl. Maij:tt, under hvars lykeliga och rättvijsa styrelsse gudztiensten hoos dhem florerar, och dhe sielfve boo vähl utj ett fredeligit och vähl beskickat landh.

Uthaf detta föregående täcktes Eders Kongl. Maij:tt allernådigst intaga, huru kyrckiornes medell nu långt annorlunda disponeras än i förra tijder, blifvandes nu icke allenast kyrckiorne deraf underholdne uthan nästan heela aca-

demiae staten, där i förra tiderne för elack administration skulld kyrkiorne stodo och förföllo, och dhe, som sådanne medell till dheras egen nytta anvendt, deruthaf intet trifves. Dessutan såsom det var otienligit, att så många iura patronatus här i landet possiderades, som stridde icke allenast emot Eders Kongl. Majj:tz interesse, i det många sådanne iura gofvo tillfälle, att pastoraterne med deras clienter blefve besatte, som bodde på andre sijdan, uthan och förorsakade, at kyrckiornes medell blefve orättrådeligen administrerade, altså blef noga efftersöckt, qvo titulo sådanne iura innehades, och alt, som icke fants pleno iure eller satis iusto titulo vara förvärfvat, aldeles reducerat; och fast Eders Kongl. Majj:tt utj des allernådigste rescript hafver effterlåtitt någre ius vocandi, så dependerar dock administrationen af kyrckiornes medell under Eders Kongl. Majj:tz egne betiente.

6.

Iustitiae wäsendet bleef ochså, till föllie af Eders Kongl. Majj:tz allernådigste intention, på sådant sätt befordrat, att landzsens jnbyggare godvilligen anhöllo, dhett sådant effter svänsk process och praxin måtte inrättas, så att i stället för tingfougdar och tingskrifvare häradhöfdingar sampt lagläsare, och i stället för landzdommare lagmän förordnas. Hvarföre och, på det landzsens jnbyggare motte äfvenväl deruthinnan förspörja een förbättring och iustitien bekomma een så mycket större splendeur sampt betiänterne hoos allmogen erhålla een tillbörligh respect, blefvo dhe gamble küffen, som tillförende vore brukade till tingställen, aldeles casserade och i des stelle vackre anseelige tinghuus på dhe bequämliga orter uprättade med des tillhörige rum och wåhningar, som gifva landet ett märckeligit anseende föruthan den beqvämligheet, allmogen deruthaf hafver haft, emädan hoos tinghuussen äre gästgifvare gårdar inrättade, hvarest dhe resande herbergeras och effter behag tracteras kunna. Och ehuruväll på någon tijdh tolererades dhe så kallade birkerätter, blefvo dhe doch effter handen, lijkämtigt Eders Kongl. Majj:ttz gott-

finnande, aldeles uphäfne som otjänlige jembte den införde general conformitet.

7.

Hvad den för detta omrörde mixtur och blandning nationerne emillan vidkommer, så har man till det första dragit hijt neder åthskillige svänska familier, och är mehrendels civil tiensterne med infödde svänska besatte; doch på det denna nationen ögonskeenligen motte förnimma, det man och ville hafva dhem i godt minne, när dhe till något gjorde sig capable och meriterade, så har Eders Kongl. Maj:tt uppå mine vnderdånigste recommendationer någre af dhem i sådanne tienster admitterat. Jag har lijkvähl jngen annan recommenderat än sådanne, som utj senaste krijget eller sedan med handgriipelige pröfver af redligheet sig hafva signalerat. Någre hafver och Eders Kongl. Maj:tt af sig sielf i nåder ihugkommit; varandes nu af denna nationen vid academien en professor, vid iustitien en häradzhöfdinge, vid politien i städerne een borgemästare, på landet een befallningzman, vid stora siötullen een tullnär och någre häradzskrifvare uthan dhe, som vid dhe ringare tiensterne i städerne och på landet länge varit eller sedermera most tillsättias, vid hvilcka een främmat, som här intet boofaster är, eij kunnat subsistera.

Hvad om prästeembeten här kan vara att referera är väll eenkannerligen icke min syssla. Lijkvähl såsom iag effter min embetes plicht böör allestädes taga Ers Kongl. Maj:tz interesse i acht, så har iag, så mycket mig varit tilllåt, derom med biskopen corresponderat och nyligen af h:r biskopen Papke låtit mig informera, huru vйда denne desseinen utj prästeståndet är attenderat, och bekommit een sådan underrättelse, som mig på det högsta contenterat. Nembl. att öfver fierdedehlen af pastoraterne i dette stiftet äre med infödde svänska besatte, hvaraf många sig här nedre giffit hafva, beklagandes sig biskopen mycket deröfver, att uppe i riket och stifterne effter Eders Kongl. Maj:tz allernådigste förordning detta stiftets infödde icke blifva pro-

moverade, allegerandes han exempel på dhem, som länge der uppe hafva expecterat och söckt på hvariehanda sätt giöra sig meriterade men likkvist utan promotion most vända till bakars igien, fast både tillfälle och andras villie till att hiälpa dhem intet har fehlats, uhrsächtandes sig biskoparne uppe i riket altijdh dermed, att hvar skall blifva utj sitt eget stift och sökia sin egen biskop om promotion.

Hvarföre iag detta skrifver, och hvad mine oförgrijpelige tanckar härvid äre, slutas lättel. af det som ofvan anfördt är. Ty vist nog är ibland dee orsaker, som dee skånska gemöthen så hårt till det danska väsendet förbundit, denna en af dhe synnerligaste, att dhe danska, lijka som dhe i Skåne besatte ecclesiastique och civil tienster med skåningar, juthläningar, fynboer, lålicker, selandzfahrare, norbaggar etc., så emplojerade dhe skåningarne icke allenast utj dheras eget land uthan allestädes i Dannemarck och Norje. Samma orsaker hafver och sammanknippt Norje så noga med Dannemarck; ty oansedt dee danska besättia tiensterne uppe i Norje mehrendelst med danskt och tyskt folck, så förbigå dhe doch ingalunda aldeles dhe norske uthan forthiälpa dhem framför andra i sielfva Dannemarck, hafvandes i forna tijder dijt dragit dhe förnämbste af norska noblessen. Och holler iag dhett för een märckel. förändring i dhe skånske sinnen, att, oachtat dhe intet admitteras af biskoparne uppe i riket till lägenheeter, esomofftast hernerder moste cedera dhe, som komma uppe ifrån dhe andre stifterne, dhe dock nu ganska sällan sökia promotion i Dannemarck, ehuru vähl dee danska effter dheras vahnliga stats maxime intet underlåta att taga dhem emot, ia och föredraga dhem sine egne. Blefve dee nu uppe i riket effter Eders Kongl. Majj:tz förordning försörgde, så kunde man vara försäkrat, att mångas sinne abalienerades mycket från danska väsendet. Ty såsom dhe nu blifva i svänska språket ibland dee svänska och utj dheras maneer uptuchtade, så moste dhe, så frambt dhe hoos dhe danske villia förblifva, där alt å nyo igiän lära, hvilket kan intet annat än falla dhem främmat och obequämt. Blefve och denna nationen uppe i riket till lägenheeter för-

hulpne, så blefve dhe och med hustruer försedde och kommo med dhe svänske i svågerskap, hvilcket gjorde den ena nationen ömm och rädd om den andra, tagandes alltjdh part af hvarandras medh- och mootgångh. Jag seer nu, att dhe skånske taga svänska hustruer, hvilcket för senaste krijget aldrig skedde. J synnerheet af militair staten är den gemehna hoopen med bönderne och rusthållarne till een stoor dehl besvägrat, många af officerarne hafva sig ochså med detta landzens folck genom gifftermåhl förbundet; varandes altså Skåne nu till en stoor dehl med sådan tillväxande vngdomb upfylt, hvars fädrar el:r modrar äro svensk födde, så att man förmodar i framtijden säkert med dhem kunna recruitera milicen, om så skulle behöfvas.

8.

Angående jnbyggiarnes och serdeles vngdommens upfostring samtpt manuduction till gudzfruchtan, dygd, ehrbarheet etc., så synnes noggsambt af dhet, som förrördt är, huru dermed fortfahras, och är en lust att see, huru så stoor myckenheet af den gemene mans barn och vngdom kan både läsa och siunga uthur dhe svänska handböcker, tyckandes föräldrarne mycket derom, och söker den ena för den andra deruthinnan ett serdeles beröm.

9.

Och såsom dhe, hvilcka genom orternes situation här och där i skogz-bygderne varit långt ifrån andra folcks omgånge, syntes deraf vara blefne något viltsinn[te] och till odygd mehra benägne än andre, så är genom många sådanne orter anlagt nya landzvägar, icke allenast för dhe resandes commoditet utan och att vänia dee afsijdes boande genom folcks omgånge ifrån dheras vahnliga yrheet till någon sedugheet och spackferdigheet, kunnandes dheras giärningar, lefvarne och företagande hädan effter så mycket mindre blifva skylt i mörcket, som den allmänna durchfarten läre alting röija.

10.

Till att afböija den sielfzvåldigheet, hvarutj den vngdommen, som antingen föräldrarne från dödde eller elliest ingen hafver att lijta till, har iag fuller utj Malmöe låtit inrätta ett barnhuus, hvilcket Eders Kongl. Maj:tt icke allenast approberat utan åch ett vist af förhögningen på den tijonde, som barnhuuset i Stockholm åthniuter, dertill allernådigst donerat. Dhet har och hijt in till dagligen tilltagit, så att åthskillige slagz manufacturer begynte äre. Vngdommen, som där intagen [är], är vähl informerat och till gudzfruchtan hållen vorden. Men som det intet vill forth med klåde makerijet, hvilcket där mäst varit idkat, och i begynnelsen icke alldeles så godt klåde kunnat tillvärckas, som det milicen behöfver, så studzar det och nu med afgången. Dertill med har man ännu ingen viss inspector deröfver kunnat beställa, sedan borgemästaren Törnskiär, som det förestood, med döden afgick, hvaröfver iag dock, om Gudh sparar lijfvet, med vijdare förslag inkomma skall.

11.

Dhe som oftast tillförne här och där i desse landzorter löpande så kallande tartare och zigåner har iag, lijkämtigt Eders Kongl. Maj:tz allernådigste förordningar, latet grijpa och af landet föhra, effter dhe med dheras oordentl. lefvarne komma mycken förargelsse och widskepelsse åstadh, förmehnandes, att den främjar det goda, som flijteligen afvärjar thet onda.

12.

Och som iag observerat, att den gemeena hoopen af lejhion och tienste folck i desse landzorter är mycket inclinerat utj gode tijder att vara tjenstelös och sittia för sig sielfva, som det här kallas, hvilcket stoorra difficulteter i huushållen förorsakar, varandes dessutan heelt otienligt, att sådant löst folck lefver uthan maatfader och matmoder, så har iag så mycket möijeligit sökt sådant, till föllie af Eders Kongl. Maj:tz placat, att afvärja. Allenast såsom allmogen nedre på slätt-

bygden hafver större afvel och bruk, än orternes eget folck kunna bestrija, Halland och skougbygden deremot mehra folckrijker, att dee dheras jnvåhnare sielfve icke nära kunna, altså har iag most connivera därtill, att daglöhnare, serdeles om hösten, äre kombne ifrån Halland och skougbygden neder till slättbygden och effter förrättat arbete med hvad dhe kunna hafva sig förtient reest heem igien; hafvandes iag effterfrågat och befunnit, att det skulle falla allmogen altför odrägeligt, ja fast omöijeligt, der den skulle förpflichtas till att hålla heela åhret igenom så mycket folck som den allena om hösten betarfvadt.

Och såsom många drengiar af mootvilligheet och lättia sittaa tjenstelösse sampt arbeta effter behag, när dhem lyster, så mycket dhe kunna hafva födan uthaf, intet bekymbrandes sig, huru dhe dheras skattor uthgiöra villia; alldenstund dhe intet annat hafva än blotta kråpperne, att man dhem intet exeqvera kan; så har iag, emedan sådan lättia intet godt af sig föder, på åthskilligt sätt söckt att bringa dem till ett annat lefvarne och ibland annat hootat dhem dermed, att den, som intet vill tiäna een ärlig man, skulle arbeta på fästningarne, till des han så vähl skatterne som böterne betalt, hvilcken hootelsse iag på een och annan fullgiordt, dhem öfrige till en varning.

Och ehuruvähl så officerarne som rusthållarne på slättbygden klagat, att tjenste drengiarne henedre praetendera och niuta een så stoor och oskiähhlig löhn, hvilcken med uthsätet, dhe hafva fritt, stijger offta in emoot 100 d:r smtt, hvilcket strijder emot tjenstehions ordningen, har iag dock hijt in till dragit betänckiande att deruthinnan giöra någon ny förordning, effter drängarne derigenom allenast blifva capable till att antaga och städia hemman, hvilcket elliest skulle vara dhem omöijeligt, om dhe icke finge förvärfva sig något effter handen.

13.

Praesenterade sig först dhe margfaldige ödes hemman allenast utj Skåne öfver 2000, som så vähl sahl. h:r kongl.

rådet Gyllenstierna som och iag för oss funne, icke allenast dhe, som krijget hade i grund ödelagt, uthan och ibland dhem dhe, som många åhr för krijget legat öde. Här var staden Hälssingbårg nedbruten, Landzcrona till hälfften afbrendt, Ystad uthplundrat, Christianstadh så vähl uthplundrat som elliest ganska ruinerat, förtijgandes Engelholm, Laholm och andre städer i Halland och Bohuus lähn. Här fehlades huus och folck och medell, boskap, hästar, bohagzreedskap och sädes-korn, många 100000 fambnar dijken och giärssgårdar låge neder.

Staten och den publicque cassa kunde intet thåla att giöra stoorä försträckningar eller förunna lång frijheet. Bleaf altså först för gott funnit att anställa een commission, som dhe bäst bemedlade drängiar ifrån dhe orter, hvarest landet ännu bäst var behållit, till dhe öde districter transporterä skulle. Men såsom sådant intet kunde förslå eller vinna dhet ändamåhl, som man efftersyfftat, blefve och dhe yngste åboerne ifrån dhe hemmanen, som af flera än een beboddes och syntes kunna af een bestyras, äfvenvähl transporterade, och detta värcket sålunda fortsatt, att rothar giordes, hvar af 5 hemmantahl, deraf den ena skulle flytta till ett ödes hemman och dhe 4:ra andre den flyttiande understödia med något ljtet af hvart slag sampt hielpa honom att föra bygningztimmer på platzen och upsättia någre af dhe nödigste huussen, hvilket gick så mycket svårare till, som och dhe landzorter, som hölles för vara behåldne, vore utj krijget mycket af sig kombne och knapt kunde hielpa sig sielfve, mycket mindre andre. Hvertill kom och den stoorä besvärigheten, som är här nedre på slättbygden med byggande och åkerbruket. Ty fast Eders Kongl. Maj:tt var så nådig och förundte af des skougar nödigt timmer till dhe afhyste platzernes bebyggande och giorde allernådigst een försträckning till någre tusande tunners sädekorn, så är doch kiörsslen lång och besvärlig från skougarna och åkerbruket så styfft, att sådant intet utan många och starka ökar förrättas kunde.

Är det altså Gudz vällsignelsse och Eders Kongl. Maj:tz af himmelen lycksahl. giorde regering mehra än någon män-

nisklig försigtigheet eller vigilance att tillskrifva, att landet inom så få år kommit till rätta igiän, ehuruväll Gud skall vara mit vittne, att iag ingenting underlåtit eller een dag upskutet till det, som iag kunnat tänckia och spörja vara der till tienligt, uthan hafver allmogen så vähl som landz-betienterne med ondo och godo animerat och tillhållit att hafva een noga och flitig tillsyn så med thet ena som andra och intet achtat hvad jmedlertijdh derom iudicerades. Sahl. h:r Gyllenstierna hade för Eders Kongl. Maj:tz medell låtet uphandla och siöledes låtit tillföra för någre 1000 d:r smt timmer och det till öde gårderna uthdeelt. Men dhet kunde intet förslå, utan har iag sedan ännu most animera borgarne i Malmö och andre orter att förskrifva ifrån Gottlandh, Westervijk, Giötheborg och andre orter biälkar, sparrar, läckter, bräder etc. och till allmogen att förhandla eller creditera det een och annan behöfde, när han icke strax kunde betala. Dessuthan öfvertalte iag, då jndellningen begyntes A:o 1683, monga så af militair som civil betienterne, athskillige af prästerskapet och borgare i städerna att antaga dee öde och odycktige hemman, som till rusthåll blefve anslagne, hvaraf många ståtligen bebygde och cultiverade äre. Dhe åhrlige uthskrifningar hafva ächså gifvit tillfälle till monge ödehemmans uptagande och bebyggande, som her effter, när om uthskrifning talas, uthföhrigare skall remonstreras.

Hvad adels godzen vidkommer, så blef hvar och een proprietarius tillhållen och förmahnter att draga omsorg före att bekomma åboare på des öde hemman, med mindre han inom een viss tijdh icke ville cedera sin rätt därtill, såsom det syntes oskiähligt, att publicum och Eders Kongl. Maj:tz höga interesse för een annors antingen oförmögenheet eller försummelse skulle lijda. Meddeltes dem och 1, 2 och 3 åhrs frijheeter, men som een deel missbrukade dheras anseende med frijheters uthgifvande i deras egen regard, ställte iag ordre att häradzhöfdingarne och befallningzmännen skulle sielf först besee gårderna och attestera, huru många åhrs frijheet een hvar behöfde.

Till städernes bebyggande har iag brukat alla dhe maxi-

mer, som tillåtel. varit, ty icke allenast inviterades det gamla borgerskapet, som än var öfrigit, att grippa saken med alfvar an, uthan och dhe skingrade samlades till dheras platzer igien, toges och fremmande emoot, som hulpe med dertill. Bleef och med Eders Kongl. Maj:tz allernådigste consence publicerat, att den, som icke inom en viss tijdh bebygde sin tomt, skulle hafva densamma förlohrat, och förblifva den till egen, som den bebygde.

14.

Här brede vidh gifves tillfälle att röra något om skogarne, hvilcke icke allenast moste hålla huusen vidh lijka uthan och gifva nödigt brenne vedh, försyna landet med ijster och fläsk, när ollen är, stå bij utj fodertrång för boskap, stodgångar och getter, hysa och herbergera skougzfouglar och villdiuren, subministrera materialier till skiepzbyggerij, artillerie och fortificationer, broer och annat sådant i landet, item till privat usus vagnar, plogar, harfvor, sköflar, spadar klappholtbandstakar och allahanda huussgeråd, gårdzgårdar och annat mehra, på hvilcket alt landet i framtijden skulle lijda stoor brist och mangel, där icke häreffter skougarnes fällande skulle med all flijt mesnageras. Hvarföre iag nu, sedan landet så vijda igien är bebygdt och dhe måste skougar, som till och under rusthållen lyda, som derföre med skatt lagde äro, hafver låtit inqvirera om vederbörande skougzbetienternes förhållande och dee försummelige och bråtzlige afskaffat och andra dertill tiänligare igien antagat; skohlandes allting falla så mycket lättare, där öfver betienterne vid jägerij staten, som iag vill förmoda, giöra sitt dertill.

Och ehuruvähl Eders Kongl. Maj:tz tijdh effter annan publicerade förordningar och placater alt det, som härthinnan pröfvas nödigt, i sig begrippa och alt det öfriga synes beroo på en prompt och vakande execution, synes doch denna landzorten hafva een special beskaffenheet i detta måhl, som med ordningarne uppe i riket utj alt icke synas concilieras, hvarföre iag med mine oförgripel. tanckar derom her effter å parte att inkomma för nödigt erachtar.

15.

Eders Kongl. Majj:tz revenüer äro nu Gudi lof här i provincierne märckeligen förbättrade, derigenom att dhe publique godzen och inkombsterne äre ifrån pivat possessionen under Eders Kongl. Majj:tz eenskijlte ägor efter all billigheet reducerade. Såsom: (1) alla Borholms vederlagz godz; (2) alla andra antingen [i] svänka eller danska tijder bort done-rade sätterijen, gårdar och hemman; (3) pante godzen i anledning af dhe reservatis, som i danska pantebrefven finnes, såsom dhe genom effter räckning äre mehrendels befundene sig sielfve länge sedan hafva betalt; doch är någre, som effter afräckning lærer hafva något ännu utj underdånigheet att fordra, hvilcket alt iag lembnar till Kongl. Cammarcollegij vijdare skiärskådande att liquidera, och vore önskeligit, om alt kunde komma till ett fullkomligit sluth, på dhet ingen motte hafva skiähl och fogh i någon måtto att qverulera; 4:to alla capitels godz, som Eders Kongl. Majj:tt till academien såsom andre räntor och inkombster förordnat hafver; 5:to cronotijonden, som mehrendeels ifrån publice varit abalienerat, är icke allenast återkallat, utan och genom tijonde städians uphävande och een ny tijonde sättning samma räntor så vähl för Eders Kongl. M:tt, kyrckiorne och hospitalerne märckeligen augmenterade, oachtat någon förmedling sedermera uppå det, som för högt var satt, af Eders Kongl. Majj:tt allernådigst tillåtit och bevilliat är: 6:to Äro Eders Kongl. Majj:tz inkombster märckel. avancerat med häradzhöfdinge och lagmans räntan. 7:o Mantalspenningarne äro och icke litet växte derigenom att vekudagz godssen så vähl som prästerskapets hustruer och barn densamma och nu undergå. (8:to) Genom vekudagz frijhetens inskränkande till en sochn, som adlen för detta hade extenderat så långt till 2, ja somblige till 3 sochner. (9) Är och Eders Kongl. Majj:ttz höga rätt observerat genom vekudagz frijheetens uphävande på dhe hemman, som dhe utj dheras sochn af androm sig tillbytt och tillhandlat. (10) Är en accijs på lagt allunevärcket, som gifver kongl. cassan ett märckligit understödh. (11) Hvad 6:te penningz observerande för hela tijden tillbaka, sedan

Skåne kom under Eders Kongl. Majj:tz devotion, har importerat är också bekant, nu sedan de till liquidationen förordnade commissarier äre dermed kombne till ändskap och executionen förrättat vorden. (12) Med liquidationen om okiöpte ränterne äre betienterne nu i arbete. (13) Är till een dehl observerat och skall vjdare undersökias om bytes godzen, hvarest Eders Kongl. Majj:tt och cronan är skeed förnähr, och sådant åter hemptas. (14) Uthskrifningz penningarne stijga åhrligen till et anseenligt qvantum. Men om sielfva uthskrifningen och huru dermed förhålles, jembvähl hvad nytta densamma hijt intill med sig fördt, lærer häreffter uthförhligare berättas. (15) Huru elliest med Ers Kongl. Majj:tz räntor vid stoore-siötullen och accijsen tillstår, derom lär Eders Kongl. Majj:tz Cammar- och Commercie collegier alldrabäst kunna gifva beskeed, sammaledes hvad commerciernes fortsättiande concernerar. Mine tanckar har iag för många åhr sedan i underdånigheet insinuerat och skall vjdare hvad förefaller gerna vid handen gifva.

16.¹

Hvad publique räntornes och medlens disponerande vidkommer, så uthvijsar dhe månadtl. och summariske förslagen sampt vederbörandernes räckningar och landzböcker huru dermed tillgångit; och ehurvähl iag intet veet något uthom staten och particulair förordningar vara distribuerat, önskade iag doch, att alle landssens räckningar utj min lijfztijdh motte blifva reviderade, så att om något vore, som behöfde närmare förklaring, iag då vederbörande tillhålla kunde densamma att praestera.

Hvad medlens indrivande i rätten tijd angår, så har på min flijt icke det ringaste fehlut utan på deels landzbetienterne, för hvilcke doch nu, sedan Eders Kongl. Majj:ttz nya instructioner och vpbördz placater äre uthkombne, det

¹ § 16 står i handskriften införd såsom punkt 16 under § 15. Innehållet i paragrafen och numret 17 på följande paragraf gör sannolikt, att punkt 16 tänkts som § 16.

lärer falla alt lättare och för allmogen sammaledes, kundandes Ed. Kl. Majj:tt¹ i det öfriga huru inkombsterne sedan ofreden sig förkåfrat deruthaf allernådigtst intaga, att i det stället landet för ofreden allenast hade ett regemente cavalerie, och det intet synnerl. monterat, nu tvenne complete regimenter underhålles med alle des officerare och hvad dertill hörer. I stället och att alle stater, i synnerheet garnizonerne, blefve orichtigt betalte, hvaröfver mycket lamenterades, niuter nu hvar och een sin richtigheet och fyllnadt, så att provincierne nu icke allenast äre capable att underhålla dheras egen staat utan och een godh deel i reserv af sig kasta, där för ofreden stora och anseenliga summor hijt neder remitterades, som lijkvähl intet kunde förslå.

17.

Jbland manufacturerne så är salpeter siuderiet det förnembsta, hvilcket hafver kostat mycken möda och besvär, för än det så vijda dermed kommit, att man icke behöfdt på des beständigheet tvifla, som mine många derom ingifne memorialier och Eders Kongl. Majj:tz deruppå földe allernådigtst resolutioner och förordningar betyga. Och tillgår dermed sålunda, att öfver heela landet så vähl på slätt- som skougzbygden jorde- förbättringen moste i acht tagas. Men indehlas doch på dhe härader och sochner allena, som icke hafva mangell af brenneved, så mycket som åhrl. behöfves; hvil[cket] lefvereras åhrl. till en viss termin på kruthbruket och frånväges allmogen utj visse personers närvaru af nämbden och ländzmännen, som och tillsee, att betallningen derföre richtigt skeer, hvilcket dee sedan attestera.

Kruuthbruket är och så ett important värck och utj det tillståndh, att där kan tillvärckas så mycket kruth, som till Eders Kongl. Majj:tz fästningar sambt till flottan behöfves, och en så stoor deel i förråd behållas, att där Eders Kongl. Majj:tt så skulle behaga, nu till fremmande potentater kan göras för-

¹ »nya instruktioner . . . Ed Kl. Majj:tt» tillskrivitt i marg. av samma hand.

sträckning, i stället att utj krijget sådant med största hazard från afläg[s]ne orter most hemptas och på det dyraste bethalas. Kommandes Eders Kongl. Maij:tt nu een centner kruth ungefehr 17 dal. och 2 öre, ett lispund 3 $\frac{1}{2}$ d:r och altså ett skåhlpund 5 $\frac{2}{3}$ öre smt.

18.

Uti hvad tillståndh militien utj mit general gouvernemente förtijden befinnes har Eders Kongl. Maij:tt tijdh effter annan sielf seedt, hugnandes iag mig deröfver, att Eders Kongl. Maij:tt deröfver låtit förspörja ett allernådigst nöije. Och fast indehlningz värcket icke ännu kunnat komma till äntel:t sluth, så är fuller mäst orsaken, att det här utj landet är något nytt och derfore altijdh något förefallit att förändra och förbättra, som till Eders Kl. Maij:tz tiensts så mycket bättre befo[r]drand[e] och värckets beständigheet länders, såsom mine tijdh effter annan derom gjorde vnderdånige berättelsser vid handen gifva; varandes omögeligit att beskriuva, med hvad flijt och möda man på allahanda sätt deruthinnan söckt till att ernå det bästa och säkraste.

När nu Eders Kongl. Maij:tz sidsta allernådigste förordningar angående skattläggningen och hvad om herregårdarnes och officerarnes booställens förändrande och någre effter handen Eders Kongl. Maij:tz heemfallne godtzes och gårdars anslående till rusthåldh och den deraf förorsakade förändring vid compagnerne kan blifva värckstält, förmodar iagh Eders Kl. Maij:tt lär der utj finna ett allernådigst nöije så vjida Skåne angåår. Men utj Halland och Bohuus lähn finnes ännu dhe klagemåhl, som för detta varit, hvilcket alt härflyter af en oproportionerat skattläggning ifrån gamble tijder. Doch som Eders Kongl. M:tt behagat lembna det vid den jndhelningen, som h:r landzhöfdingen Cronhielm med mig giordt hafver, så kan det också dervid beroo, intill des Eders Kongl. Maij:tt allernådigst än vjdare sielf får see, huru jndellningen här i Skåne har ett helt säkrare fundamente, tviflandes iag intet, att regementet ju lijckväll altijdh lär finnas utj ett godt tillståndh.

19. Angående stoothgången här utj landet, så har man på allt sätt söckt till att befordra densamma och att bringa den utj bättre tillståndh än som den varit, först genom gode beskiählares anskaffande, hvar till rusthållarne contribuerat, (2) genom förbud att inga gode eller rustningshästar är tillåtna att föras af landet, (3) att mäste dehlen små beskiählare äre afskaffade, (4) att Eders Kongl. Maj:tt vid Flyginge och Dahlby altijdh hållet goda beskiählare. Men fast man dermed mycket vunnit, så synnes det doch mindre än det är, effter en stoor hoop af hästar åhr effter åhr, och förr än dee komma till dheras fulla växt, blifva upkiöpte och bort förde till regementerne uppe i rijket; kunnandes man dock vist förmoda, när de så kallade skogzhorssen eller vildtstodh komma till sin rätta ynnogheet, att Skåne icke allenast alt stadigt sine egne regementer uthan mehrendeels dhe andre regementerne uppe i rijket med goda hästar lär kunna försörja, hvilcket och lærer komma allmogen här nedre mycket till support och lijsa utj deras uthlagors och skatters uthgiörande.

Men detta är dock att observera, att alla små beskiählare icke ännu kunnat afskaffas, uthan har man på somblige orter most connivera och låta allmogen någre behålla, effter det skulle vara dhem ogangneligit dhem aldeles och medh macht att uthrota, emedan een sådan art af smärre och undersatta hästar [äro] för dhem till arbete durachtigare och med mindre rycht och fourage förnögte än dhe stoore och anseelige ryttare hästar, der till med sådanne mycket uthföhras till Pommern och andre orter att brukas till värck och arbeetz hästar.

20.

Huru Eders Kongl. Maj:tt icke allenast här utj Skåne utan Giötheborgh och Bohuus lähn har haft een rätt konunglig och högstberömmelig försorg för fästningarnes fortificerande är nogsamtb bekant, och ehuruvähl det utan stora penningar och träffelig bekostnad ej kunnat låta sig giöra, så är doch den landssens säkerheet, som deruthaf förmodas,

med inga penningar att betahla. Ty vist är det, att vähl fortificerade och providerade fästningar med god inrättat och disciplinerat milice afskräckia een fiende. Men der sådant fehlar, animerar det mongen att begynna det han elliest aldrig gjorde.

21.

Såsom icke allenast utj freedz uthan serdeles uti fegde tijder för den, som förer directionen, högnödigt är, att dhe hafva een noga och pertinent vetenskap om landssens situation, så har iag efter erhollen allernådigst consence af Eders Kongl. Maj:tt genom general quarteermester lieutenanten Burmann låtit uprätta een ny land charta öfver heela Skåne, som är af een långt större perfection, än någon för detta varit uprättat; och när nu jndeelningzvärcet är aldeles kommit effter den nya skattläggningen till ändskap och richtigheet, kunde väll ännu een fullkombligare charta uprättas, och alle rusthållen som och alle officerare säthen, betienters hemman och annat mehra remarquabelt, hvar med des serdeles character, antecknas.

22.

Genom förre tjders landaplågor och elliest märckelige förändringar vore jordeböckerne här i landet mycket ofullkomblige, att monge hemman vore uthelychte och öde lemnade eller under andras egendomb fördellte, hvarföre numereringen på alle hemman utj alla byar är introducerat, hvarigenom icke allenast åthskillige hemman äre rögde och under å parte bruuck igiän uptagne utan och förekommit att hereffter åth sådan confusion och oreda intet mehra [är] att befahra, blifvandes altijdh numern beständig och oförändrat ehuru offta och nambnen på åboerne ombytes.

23.

Att häradzhöfdingz districterne och fougderierne vore för detta så unnerligen i hoopa blandade försakade stundom mycken oreda, svårheet och hinder utj Eders Kongl. Maj:tz tjänst, hälst när en befallningzman åthskillige ting på en gångh bijvista skulle, hafvandes 2:ne, ja stundom 3:ne

domarestellen att observera och bijvista, hvilcket såsom det intet kunde låta sig giöra utan han somblige nödgades försumma, genom hvilcket Eders Kongl. Majj:tz dienst ofta mycket hindrades; hvarföre Eders Kongl. Majj:tt i nåder dertill consenterade, att häradzhöfdinge districterne och befallningerne effter mit underdånige project med hvar andra regulerades och iembkades, hvarigenom icke allenast den förra oredan är förebygdt utan och en häradzhöfdinge och een befallningzman på Eders Kongl. Majj:tz staat mesnagerat, förutan att een fougde dienst dessutan, som var onödig, indragz, så att nu i stället för 9 häradzhöfdingar och 10 befallningzmän är 8:ta af hvart slaget.

24.

Tillförende är någodt förmält om dhe åhrl. uthskrifningar. Men effter det är ett värck, som någon ytterligare deduction meriterar, har iag nödigt erachtat Eders Kongl. Majj:tt om densamma i underdånigheet fullkombligen att underrätta. Såsom detta landzens jnbyggjare, och serdeles den gemena allmogen, utj senaste kriget vijste een sådan vjdrigheet emoot svänkska nambnet och Eders Kongl. Majj:tz staat, som heela verlden bekant är, så har Eders Kl. Majj:tt effter kriget hollet otienligit att bruka något manskap af desse nationer under den svenska milicen, intet utan orsack befruchtandes, att sådant manskap genom des malitieuxa deserterande och öfverlöpande till fienden mehra skulle skada än gagna rikket, helst emedan ingen af dhe knechtar, som ljtet för den sidsta fientlige invasionen vore här uthskrefne och monterade, blefve quare vid des compagnier utan antingen genast begofvo sig till fienden eller och slogo sig till det lättferdiga snapphane partiet.

Men på det rikket icke fördenskull motte sakna det understödh, som så vähl dess[e] som andre provincier till rikssens defension skyldige vore, altså äre dhe åhrl. uthskrifningar föregångne, hvarigenom icke allenast åhrl. anseenlige penninge summor äre samman dragne och incasserade utan och (2:o) iag, som uthskrifningen mäst persohnl:n bijvistade,

derigenom fått tillfälle att see alla landssens inbygiare hvar i sitt härad el:r befallning tillsammans, så väll af adlen som prästerskapet, officerare och betienterne, (3:o) att efftersee huru tillståndet var i landet och utj hvar landzort à parte, (4:o) huru Eders Kongl. Majj:tz förordningar effterlefdes, (5:o) hvad een eller annan hade att föredraga, icke allenast att emottaga utan och att skiärskåda, examinera och deröfver resolvera, emedan cantzeliet och contoiret följde altijdh med, (6:o) att få tillfälle öde gårderna med tienligit och dugligit manskap att besättia. Ty såsom iag, effter inhempat Eders Kongl. Majj:tz allernådigste consence, för uth hade låtit särskildt upteckna alle dhe drängar, som dertill voro tienlige och bemedlade, skreef iag dem till knechtar, simulera[n]des, att iag dhem till dhe tyske regementers completerande uthsökia ville, hvilcke sedan, vähl vetandes, huru gerna iag ville hafva ödegårdarne besatte, anpraesenterade sig heller att villia sådant giöra, där dhe motte slippa blifva knecht, hvar igenom iag obtin[e]rade hvad iag med min simulation intenderat hade.

Elliest förfalle[r] nu härvid een qvaestion: Om man alt framgent een sådan method brucka skall och af desse conqvester[a]de provincier intet manskap till rijkssens militiae emplojera, icke heller något ständigt infanterie af desse nationers eget folck någon tijdh uprätta? Till denna frågan lär fuller största dehlen af dhem, so[m] hafva sidsta krijgets oväsende i minne och ögonen, falla på dhe tanckar, att man desse landssens jnbyggare aldrig säkerligen i detta måhl tro kan. Men iag för min persohn holler nu före, att dhet vähl kunde låta sig giöra. Ty emedan alla dhe orsaker, uthaf hvilcka den förre abalienationen och vjdrigheeten härrörde, mehrendeels alla äre uphäfne och borttagne och det öfrige effter handen lär annulleras, tijden kommer och dertill, som den gamble danske affectionen äntel. obliter[er]ar och uthstryker, deremot propageras och fortsättias alt det, som nationerne sig emillan förbinda kan, så måtte ju den åstundade effecten äntel. påföllia. När man anseer den långe tijden, som Skåne har varit under dansk regering, och lägger dertill dhe danskas

staats-maximer, genom hvilcke dhe skåniske gemötherne obli-gerades, med annat mehra, som förbemelt är, så seer man lätteligen, hvaruthinnan fehlet bestådt. Men nu fåhr det en heel annan beskaffenheet. Mann hafver prof nog, att dhe skåniske knechtarne, som någon rum tijdh för ofreden vore uthskrefne utj tyska garnisonerne och utj Lijffland, giord sin devoir, hålst dee, som med beskedelige och rättrådige offi-cerare vore försedde. Men det var heelt otienligt, att här hölts uthskrifningar, när fienden med des flotta gick omkring och hootade stundel. giöra een descent här på landet, den och strax deruppå fullbordades.

Här är med Eders Kongl. Maj:tz allernådigste tillåtelse åthskillige verfningar j dhe förflutne åhren förelöpne till dhe regementers recruiterande, som äre derute, och hafver detta skånska folcket effter åthskillige officerares vittnesbördh förhållit sig vähl. Här äre och dee tillbaka kombne, som för des vählförhållande skull hafva avancerat till under office-rare platzer, hvilcke åthskillige andre af dheras landzmän öfvertalt tillijka med dhem att försökia lyckian. Folcket är af sig sielf till militair-väsentet intet obequemt, mehrendeels af en ansenlig statur, goda kraffter, som väll kan uthhärda med arbete och travallier. Courage och mod lär dhem eij heller fehla, när dhe blifva disciplinerade, excercerade och af brafve officerare anförde.

Jag har låtit mig underrätta, att dhe danska konungar hade alltijdh ett paar compagnier af giönger och blekingz-boar till des närmaste lijfgardie, hvilcka dhe synnerligen för-låtit sig uppå, hvilcket och synnes hafva een orsack, hvarföre desse fram för andre skåningar till det danska väsendet så mycket inclinerat. Skulle det nu Eders Kongl. Maj:tt allernådigst behaga att inserera ett compagnie af detta landzfolcket under något af regementerne deruppe, skulle sådant förmo-dentl. intet vara otienligt. Det vore först ett stoort inci-tament till troskap och redeligheet, när dee blefve tilltrodde att komma derunder. (2) Blefve Eders Kongl. M:tz konungz-liga splendeur, macht och herligheet henedre bland allmogen mehra bekant, som skulle generera een så mycket större

och innerligare veneration och således kunna förnimmas, huru dhe sig comportera ville. Och kunde till så mycket dess större säkerheet vid infallande krigztijder tagas prof af dheras conduite utj afläg[s]ne orter, till des man om dheras troheet och redeligheet vore försäkrat.

25.

Hvad landzvägarne beträffar, så är fuller något derom tillförende talt. Dock emedan icke allenast dhe där andragne utan och många andre orsaker hafva reqvirerat, att landzvägarne väll skulle anläggias och lagas, så har iag och deruthinnan giord så mycket her tills mögeligit varit, så att riket uppe ifrån nu bättre kan hafva des correspondence med desse provincier; varandes nu intet af nöden, att een deel af landet allena skall bära bördan, när tijderne så tillsäija, att durchmarcher genom landet moste skee, utan kunna troupperne fördeelas på åthskillige orter, och artillerie, rust och bagage vagnar utan hinder till een och annan orth framkomma.

Dock moste iag bekiänna, att iag detta värcket till sådan perfection till dato ännu eij kunnat bringa, att ju effterskrefne manqverar: Accurate och vähl inrättade mijhlsteenar, hälst utj Malmöe, Landzcrona och Helsingborgz lähner, hvilcket deraf härrörer, att iag intet kunnat påläggia allmogen för mycket; tillijka har och derföre till dato most låta beroo med giästgifvare taflerne, som hedan effter med flijt skall sökas att verckställas.

26.

Till att någorlunda understödia dhem, som genom den skadeliga eldsvåda råka utj olycka, är en med detta landetz beskaffenheet på bästa sättet accomoderat brandstudz-ordning författat och inrättat i stellet för det tiggande och collecter, som för detta var i bruuk. Ty både graverade dhe landet mehra, och dhe nödlijdande hade deruthaf så mycket mindre soulagement, som sådanne collecter intet utan omkostnad kunde insamblas, och bort togo des utan så mycken

tijdh, att för än dhe blefve insamblade, vore dhe mehrendeels förtärde.

27.

Såsom det var ibland christne odrägeligit, att grofva och af himmelen hämbnropade ogiärningar skulle hoos någon af dhe sammangröntzande christeliga potentater finna något beskydd, altså är emillan Eders Kl. Maj:tt och konungen af Dannemareck samtyckt och för godt funnit, att sådanne grofva missdådare och ogiärningzmän, som römme eenthera sijdan, skulle effter saaksökarens anmodan extraderas till att undfå des behöriga straff på den orten, hvarest dhe ogiärningen begångit hafva. Doch äre här ifrån eximerade desserteurer, banqverotterare och dee, som elliest för någon olyckelig händelsse äro råkade utj obeståndh.

28.

Huuse syns ordningen har iag här i landzorten hijt intill omöijeligen kunnat allestädes låta exequera; ty den outhsäjjeliga svårheeten på slättbygden att byggia har varit mig i vägen, med mindre iag Eders Kongl. Maj:tt till största otienst hade skoblat ruinera den ena åboen effter den andra. Men när hemman een gång komma till des fullkombliga bygning, så kan man sedan tillhålla allmogen, att dhe des bygningar häfda och hålla ved lijka.

29.

Effter Eders Kongl. Maj:tz allernådigste remissorialer och befallningar skulle åthskillige dombkyrckians och hospitalers ährander vara med biskopen afgjörde, i synnerheet dhervid perpetuelle stater vara inrättade. Men emedan med biskopen derom icke kunnat träffas ett sådant sluuth, som med begge våre mehningar kommit öfverens, så är sådant ännu ogjordt, oachtat det i sig sielf [är] nyttigt och åstundeligit.

Äfven skulle academiske societeten mycket tranqvilleras och consistorium des mehra obehindrat få förrätta des öfrige

embetes sysslor, där academiske staten så kunde inrättas, att aflöningen af visse perpetuerade medell och oföränderligen tagas kunde, hvilcken såsom den till största dhelen af kyrkiotijonden består, så kunde på hvar kyrkia ett vist in-deelas, som åhrl. till academien uthgiöras skulle, hvilket, när det een gång var beställt, behöfdes inga vidare assignationer, reparationer och annat mehra, som hijt intill förorsakat mycken tijdzspillo och vidlyffthiheet, hvilket förslag fuller synnes af någon difficultet men är dock giörligit, lätt och expedit.

30.

Jag har offta af förnufftiga och beskeedeliga män vid tillfälle förnummit, att iustitien skulle märkeligen deraf florera, där under dommarne, hvars domar af öfverdomare varit improberat eller underkänt, blefve med något straff eller böter belagde, ungefehr så mycket, som den orättlijdande parten med expenser för des orätta domb hade varit graverat; sustinerandes deels lagfahrne, att detta skulle vara lagens rätta förstånd utj alt vädjande, nbl:n vädiepenningar i sig sielf intet annat vara än ett vaad domaren och den vädiande parten emillan, om des domb var rätt eller intet, och skulle domaren sättia lijka mycket emoot. J forna tijder, tapade den vädiande för öfver rätten, då tog domaren det som af begge deponerat var, men tapade domaren, så tog den appelerade vadet bort, både sitt och domarens, synnandes som vore det een abüs, att domaren behåller vädiepenningarne antingen des dom blijr approberat eller intet. Och emädan 3 dr har varit i större värde dhe tijder, då vädiandet allenast så högt vart taxerat, så kunde nu vadhet effter desse tjdens valuation stegas.

Det synnes likvist vara efftertänckeligit, att domarne effter desse tjdens procedere har mehra profit än skada af dheras orätta domar; ty ju fleere orätta domar, ju fleere vädiepenningar behållar han, så att där domare embetet skulle vara fallit i dheras händer, som aestimerade mehra profiten än samvetet eller des renomée, så blefve iustitien

mehra ett medell till alla handa oreda och den fattigas fortryck än till att hielpa een godh saak till rätta. Een domare peccerar mehrendeels antingen af ovetenheet eller argheet, och ehuruvähl det senare är aldramäst straff värdigt, så borde det förra dock fördenskull intet passera onäpst; ty han böör ju förstå sitt embete. Men är det partens skuld, att domaren icke fullkombligen är uplyst, så vore det heelt een annan saak.

Hvad städerne anbelangar, hafva dhe små städer så vähl som dhe stoore öfver alt erhållit den frijheet, att dhe immediate dependera aff kongl. håffrätten, gåendes altså lagmans rätten alldeles förbij, hvilcket, såsom det gifver magistraterne så mycket större respect hoos des borgerskap, så betager det deremot det fattige borgerskap alt tillfälle att sökia öfverdommarens handräckning, i fall någon skulle befinna sig vara skeedt förnär. Ty att sökia kongl. håffrätten, med mindre saken vore af des större importance, faller dhem altför svårt; finnandes iag migh intet vähl här uthinnan, hvilcket tienligast vore, uthan lär Eders Kongl. Maj:tt effter des högt uplysta förståndh finna härutinnan det besta expedient.

31.

Politien i städerne skall iag, om Gud sparar lijf och hälssan, hädan effter nogare efftersee. Hijt in till hafva ofvanrörde styckon gifvit mig mehra att beställa, än iag tillfyllest kunnat fullborda, hollandes iag här till i synnerheet nödigt, att vissa inventarier inhemptas af alla städers ordinarie publique medell, därnest uthaf hvad extraordinaire medell cassorne består, och uthaf hvad medell magistraterne subsistera. Hafvandes iag väll för detta genom ett underdånigt project, som ännu lär finnas utj kongl. Statscontoiret, gifvit sådant till känna, men skall, om Gudh vill, med uthförligare underrättelsse derom inkomma, så snart tijden sådant tillåta vill.

Jag är och sinnat att låta infordra riktige längder på alle städernes borgerskap, fattige och rijke, med annotation hoos hvar och een, hvad näringzmedell han brukar, och sedan hvart åhr, huru mycket genom döden eller andre

tillfällen afgår och huru många åther tillkomma. Dessutan har iag vehlat inhempta, hvad huus och tompter i hvar stadh finnes, hvilcke nyss upbygde eller ännu utj reparation ståå, samt hvilcke tompter obebygde äre. Ty uthaf allt detta kan magistratens flijt och dexteritet lättel. förspörjas, Städernes upkombst eller unnergång etc., hvar och een stadz privatoeconomie, och deruthaf fås tillfälle att taga dee tiänligste messürer.

Een ting vore här vid i synnerheet att påminna, om det kunde låta sig giöra, nembl. att een viss modell på kläder för manns och quins persohner utj dhe nedrige stånden, som blefve oföränderlig, [fastställdes]. Ty dee åthskillige moder exhauriera och uthsuga landet mehra än nånsin någon kan troo, och är att förundra, att utj somblige små städer borgare folcket kläda sig den ena öfver then andra utj kostliga slagz silcketyg med gullblommer, gull och silfver fransser, och alldrig är een klädning så godh, att den ju för mode skull måste bortläggias eller ändras, bestympas och förskiäras. Kunde nu utj den förnembste stadzrådstuga utj hvar province uthstoppas någre former, som praesenterade een mans och quins persohn utj hvart stånd, och samme former uthstofferades med kläder af den mode och tyg af den materia, som hvart och ett ståndh tillåteligit [vore], skulle det vara een nytig saak.

32.

Commercierne beträffande så lærer vähl commercie rådet Stiernhöck, som detta in commissis hafft, till Eders Kongl. Maj:tt eller des Cammar- och Commercie collegium derom gifva behörig underrättelse. Hollandes iag det landet lyckeligast, som kan gifva mäst retour vahrer, och åthminstone af samma så mycket, som dhett behöfver fremmande vahrer inforskrifva.

Desse städer henedre i landet hafva i forna tijder hafft des största retour handell med spannemåhl, stalloxar och arbeetzhästar; ty ahlunen är nyligare upkommen, än den

kan räknas till dhe gamla tider; smör, talg, nötter, quarnsteenar, bastereep, trä kärill, hiul, skofflar, sprijter, greper etc. kan intet synnerl. importera. Beck, tiära och pottaska är mäst Christianstadts och Halmstadz retourer. Hvad annat kunde vara är antingen af ringa consideration eller och förbudt att utföras.

Och hvad spannemåhlen anbelangar, så förmehna sombliga, att landtmannen des mehra skulle befljta sig om jordens cultiverande, där spannemåhl handeln blifve frij förj och uthrijkes. Ty gifver Gudh ynnigh årsväxt, får landtmannen intet därför, när den icke må föras uthom riket. Blijr och missväxt, så måste spannemåhlen från andre orter hijtföras. Så provincien måste äntel. där af känna någon stödt, att den i missväxt måste kiöpa af främmande men i goda tider intet försällia till andre. Oxehandeln synes att villia aftaga, sedan man utj Meckelnburg så väll som Hinter- och Förpommern, Guthland etc. har begynt att vijnläggia sig om oxar.

33.

Hvad bergvärcken vidkommer, så är nu allenast ahlnevärket ved Andrarum i häfd, hvilcket synnes vara een större härligheet, än det kunde competera någon privat mans egenomb. Ty ehuruvähl Bäckiske erfvingarne sielfve, som värcket af begynnelssen uptagit hafva, äre utj decadence, så vijsar doch den avance, som andre derutj hafva, att bemelte arfvingars sletta tillstånd snarare herrörer af hvarjehanda andre orsaker än af sielfva bruketss ringheet.

Hvad andre bergvärck belangar, så är Eders Kongl. M:tt för detta utj underdånigheet underrättat om dhe silfverådrer, som äre upfundne vid Cimbrishampn, hafvandes Eders Kongl. Maj:tz Bergz collegium sedermehra genom bergmästaren Snack des beskaffenheet låtit inhempta. Och såsom bemelte Schnack henedre om samma silfver ådrer tyckte mycket vähl, så tviflar iag intet, dee lærer befordras i bruk Eders Kongl. Maj:tz revenüer och heela landet till märkelig förbättring.

34.

Tillförende utj den 14 § är tahlat om skougarne. Men emedan alt hvad derom kunde anföras, så gifves nu i underdånigheet och oförgriipeligen vid handen, att skougzplanteringen här kunde fortsättas; ty där man uthsåge visse tracter, som till sådant inhägnas kunde, antingen der skoug tillförne varit, men nu förhuggin, eller och på andre marker, som så länge utan allmogens skada kunne blifva fredade, och samma tracter sedan besådde eller planterade med dhe begiärte trän, då skulle aldrig skoug eller ollon tryta i denna eller effterkommande tijdher. Ty där qvadrade tracter inhägnades, somblige af een fierdendels, sombl. $\frac{1}{6}$, sombl. af $\frac{1}{8}$ deels mijhl eller mindre effter hvar och een orts lägenheet, skulle¹ een stoor myckenheet af skoug tillväxa, varandes alle participanter till samma inhägnande förbundne, och när den skougen var växt undan för boskapen, då een annan näst in till eller annorstädes intagas. Om man gjorde sig förslag på, att 6 fambnar skulle vara distantien emillan hvart trä, så vore likkvist på een fierdings mijhl in qvadrato 62500 trän, och så framgeent. Denne unga skougen skulle, när den uppväxte, icke allenast blifva drächtigare än den gamla utan och bättre och hälssosammare för getter och svijn; ty dhe gamla trän, fast dhe synnas vijsa någon ynnogheet af ållen, så är samma dock mehrendeels blindh och af mattkar förderfvade. Och kan bevijsas af dhe härnedre i landsorthen skedde prof så på bookss som eeks planterande, at² till deras bestånd eij så lång tijdh behöfves, som man sig elliest vähl skohlat inbilla.

35.

Hvad milicen anbelangar, så är den Gudi lof utj det tillståndh och perfection, att intet synnerl. synnes kunna deruthinnan förbättras; med mindre Eders Kongl. Majj:tt

¹ Överkorsat: »her och».

² Överkorsat: »det deraf».

skulle i nåder behaga på dee effterhanden reducerade och ännu oindeelte gårdar och hemman låta indhela mehra milice¹, så är det jembvähl een saak, hvar till sig velgrundade förslag finnandes varder.

36.

Hvad fördeel thet är vid infallande krigztijder att hafva när vid handen, hvarest krigz operationerne skohle företagas, vähl inrättade magaziner af allehanda nödvendigheeter, det vijsar icke allenast forna tijder² uthan ock desse tjderns² conjuncturer och dagel. förfahrenheet, hvarföre fast margfallige defecter i delta måhl äre redan stoppade och genom Eders Kongl. M:tz högstberömmelige konungzliga försorg förebygde. Lijkvist synes ännu åthskillige nödvendigheeter manquera henedre vid fästningarne och castelerne, såsom bryg- och bakare huus med all des tillhörigheeter, item behändig handtquarner, hvarigenom utj een hast kunde förskaffas een behörig quantitet af bröd och öhl så vähl för sielfve fästningarne som Eders Kl. Majj:tz arméer till landz och vattn, som sådant kunde behöfva.

Och när³ tjdern skulle fordra, att någonn transport måste skie af cavallerie och infanterie, och så många fahrkoster vore ved handen, som dertill behöfdes, fordras dock så många andra requisita, så frambt een march skulle fortsättias utan landets ruin, och een embarquering skie utan uppehåld, att om där uppå icke täncktes i tjdern och för uth giordes förslag, hvar alt det skulle tagas, som dertill requireras, een sådan transport och embarquering omöijeligen kunde skie så snart, som den kunde behöfvas, utan största möda, besvär och ruin för arméen och landet. Ty där intet mehr än 6 eller 8 regimenter skulle marchera genom een sådan province som Halland och icke föruth vore inrättade magaziner af provision på alle orter, där nattläger skulle hållas, och att dhet eena regimentet fölgde förnähr på dhet andra,

¹ Överkorsat: »som dhen icke allenast skulle stärckia».

² Av annan hand tillsatt över raden, varvid »s» i »forna tjderns» strukits.

³ Ändrat från »såsom».

kunde omöijeligen marchen utan folckets ruin fortsättias. Ty hoos allmogen eller hoos städerne i Halland finnes af spannemåhl till bröd och dricka samt andre victualier, om man än på dhet dyraste ville bethala dhet, aldrig så stoor förråd, som jnvåhnarne till dheras egen subsistence behöfva. Vore altså den illa bedragen, som sig derpå förlåtit. Och sammaledes skulle dhet gå med skiutzningen, der åthskillige regementer tillijka genom een sådan orth skulle marchera, effter omögeligen så mycken skiutz ved alle ombyten kunde anskaffas, som dertill requireras.

Och som iag veet, hvad sådanne små hinder för skadelige consequencer förorsaka kunna, där dee icke dragas i behörig consideration, så har allenast härigenom underdånigst och oförgriipel. vehlat gifva anledning denne oredan att förekomma, hvilcket kan skie, när man föruth gör förslag, huru mycken skiutz och underhåld för mann och häst ved hvart regemente ifrån den ena provincien till den andra behöfves, huru snart och om så mycket af städerne och landet kan framskaffas eller ej och huru när det eena regimentet skulle marchera på dhet andra; ty betienterne eller commissarierne, som höö, hafre, öhl, bröd och sugel samt skiutz för huardt regemente anskaffa skohle, moste lembnas tijdb att försörja det ena och skaffa skiutz i beredskap igien, för än det andra regimentet kommo dhem på halssen; elliest tager een hvar hvad han finner för sig, och kan dock intet förslåå hvarcken utj dhenne eller andre provincier, utan att när een sådan march skall företagas å parte magaziner uprättas. Jag vill allenast beröra ett lijtet hinder, att om någre regementer cavallerie komme till Ystadt och fahrtygen låge färdige, som dhem intaga skulle, men stellingarne i skeepzrummen för hästarne icke vore färdige, utan fehlades både spiik och bräder, effter ingen derpå tänckt, så måste ju regementerne dereffter bijda och kunde intet embarquera sig den dagen dhem befallt och föresat varit.

Elliest har iag hafft den nåden med Eders Kl. Maij:tt att ventilera den qvaestionen, om icke tienligit vore, att Christanstadt å nyo skulle fortificeras. Huru vijda sådanne

consilier vijdare äre att fortsättia lämbnas så vähl som alt det öfriga under Eders Kl. M:ttz allernådigste godt finnande, hälst den orten synnes mycket vähl belägen till een general rendezvous platz, som och till att uprätta dersammastedes ett fullkombligitt fält magazin jempte reserve huus för allahanda slagz till attacqvon och defencon tienlige materialier, som och för ammunition till krigz fortsättiande som till marchens¹ underhållande.

Och såsom Eders Kongl. Maij:tt af denne min allerunderdånigste relation lærer allernådigst någorlunda intaga kunna, utj hvad tillståndh dhe mig anförtrodde provincier, serdeles Skåhne, nu förtijden månde vara, hvad flijt till Eders Kongl. Maij:tz tjänst och landetz vählståndh iag utj det, som verställigt giordt är, effter min allerunderdånigste plichtskyldigheet af ytersta kraffter användt hafver och med hvad bekymbersambheet iag effter ytersta förståndh efftertänckt det, som ännu manquera kunne, sampt huru gärna iag, der Gudh lijf och krafften tächtes förunna, sådant bota och upfylla ville till att vijsa min trogna zele och underdånigsta plicht för Eders Kl. Maij:tz tjänst och det gemehna bästa. Altså har iag deremot högst orsaak att tacka Gud i himmelen, som hafver imedlertijdh förlänt helssa och sundheet, lust och villia till att förrätta mit embete och een christel. jfver till att behålla ett rent och obefläckat samvete, därnäst Eders Kl. Maij:tt, som mig och alle dee mine med Kl. nåder öfverflödel. omfattat hafver och icke allenast mig till stoor värdigheet och ett anseenligitt ståndh uphögt, med behörig respect och autoritet omgiordat, att iag mit svåra embete med efftertryck har fortsättia kunnat, utan och mig och mine actioner med etc.

¹ Rättat från »marskallss».